

“JEDINSTVO” – POSLJEDNJI USTROJ JNA

Davor Marijan

UDK: 355.1(497.1)“1987/1990”
355.01(497.1)“1987/1990”
355.02(497.1)“1987/1990”
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 16.9.2003.
Prihvaćeno: 23.10.2003.

Sažetak

Tema rada je posljednji preustroj Jugoslavenske narodne armije “Jedinstvo” iz razdoblja 1987. – 1990. Za razliku od prijašnjih ustroja JNA, “Jedinstvo” je rađeno prema kriteriju aktualnog stanja u SFRJ. Glavni arhitekt bio je admiral flote Branko Mamula koji je u vrijeme svog ministrovanja uspio osporiti koncepciju ONO i DSZ, marginalizirati udio socijalističkih republika u sustavu obrane i staviti pod nadzor Armije Teritorijalnu obranu. Postigao je stupanj centralizacije oružanih snaga kakav je Armija imala do kraja 1960-ih godina. U radu su dati osnovni podaci o ustroju vojišta, sustavu vođenja i zapovijedanja te doktrini “bitke u prostoru”. Konačan zaključak jest da je plan “Jedinstvo” inicijalno predstavljao pripremu za nasilno održanje Jugoslavije da bi se kasnije pretopio u pokušaj realizacije projekta velike Srbije.

Ključne riječi: Jugoslavija, JNA, oružane snage, vojna doktrina

I.

U ponoć, 25. prosinca 1988., komande vojnih oblasti Jugoslavenske narodne armije (dalje JNA ili Armija) preuzele su poslove vođenja i zapovijedanja postrojbama JNA od dotadašnjih komandi armija i 2. korpusa kopnene vojske. Do kraja prosinca iste godine, Armija je u potpunosti prešla na novi, vojni sustav organizacije.¹ Vojnopo-

---

Autor je mlađi asistent na Hrvatskom institutu za povijest.

¹ Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje SVA MORH) – fond Komande 5. armije JNA (dalje K-da 5. A), DT br. 17-3 od 15. 11. 1988.; Savezni sekretarijat za narodnu odbranu (dalje SSNO), Generalštab oružanih snaga Socijalističke Federativne

morska oblast, kao i Ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana, zadržali su postojeći ustroj, a promjene su se očitovale na razinama zapovijedanja, od operativno-strategijskih postale su strategijske. Nikad do tada JNA nije bila tako okrupnjena u vojno-teritorijalnom smislu, čak ni u jednom kraćem razdoblju iz druge polovice 1960-ih kada se sastojala od četiri armijske oblasti i Ratnog zrakoplovstva s protuzračnom obranom. Iznimka su bili samo poslovi novačenja koje je, 1. siječnja 1988., Armija predala u nadležnost republika i autonomnih pokrajina.²

Punih dvadeset godina (1968. – 1988.) JNA je imala ustroj i teritorijalnu organizaciju, koja je doduše mijenjana, ali je ipak zadržala ustroj koji se u literaturi redovno naziva republičkim ustrojem vojske. Teritorij socijalističkih republika Bosne i Hercegovine, Slovenije i Makedonije obuhvaćala je jedna armija, odnosno samostalni korpus (Crna Gora) dok su na teritoriju Srbije bile dvije armije, a u Hrvatskoj jedna armija i vojnopomorska oblast. Za razliku od ostalih republika, Hrvatska je bila jedina čiji je značajan dio, gotovo cijela Slavonija, bio u sastavu armije čiji je veći dio bio na području druge republike (Bosna i Hercegovina).³

Prema toj organizaciji, armija kopnene vojske (dalje KoV) i njoj odgovarajuće organizacijske razine: Vojnopomorska oblast i Ratno zrakoplovstvo s protuzračnom obranom, predstavljali su samostalne operativne, odnosno strategijsko-operativne skupine (grupacije).⁴ Armija se sastojala od divizija KoV, partizanskih divizija, samostalnih brigada i pukova KoV, samostalnih rodovskih bataljuna i logističkih (pozdinskih) postrojbi i ustanova.⁵ Vojnopomorska oblast bila je samostalna operativna

---

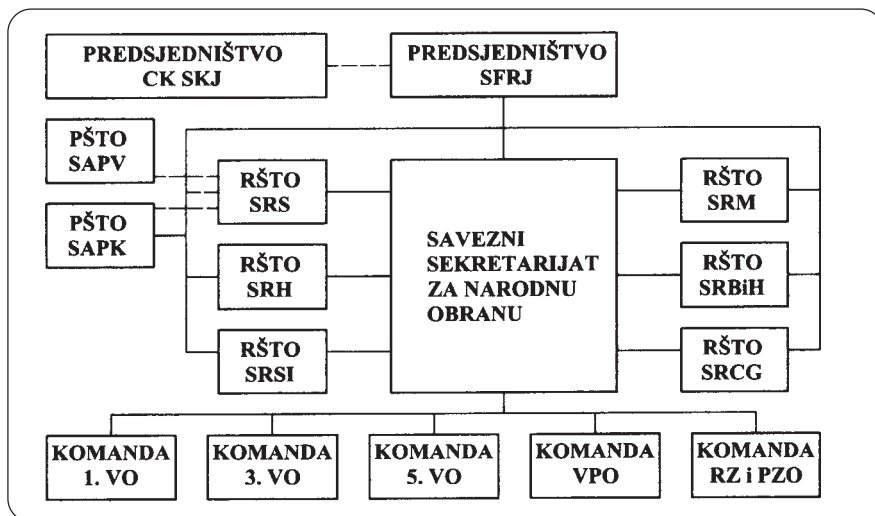
Republike Jugoslavije (dalje GŠ OS SFRJ), I uprava, DT Br. 374-184/87 od 10. 11. 1988. Komandi 5. armije, Dopuna Naređenja SSNO; SVA MORH – fond Komande 5. vojne oblasti OS SFRJ (dalje K-da 5. VO), DT br. 7-2 od 21. 2. 1989., GŠ OS SFRJ, I uprava, Izveštaj o borbenoj gotovosti za 1988. godinu; SVA MORH – K-da 5. armije, DT br. 7-1 od 23. 1. 1989., Izveštaj o borbenoj gotovosti za 1988. godinu. Shema vojišta na zemljovidu br. 2 u Prilozima zbornika *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991. – 1995.*, Naklada Jesenski i Turk, Dani, Zagreb – Sarajevo, 1999.

² *Uputstvo za regrutovanje i popunu Jugoslovenske narodne armije u miru*, Vojna tajna, Poverljivo, SSNO, GŠ JNA, III uprava, 1986.

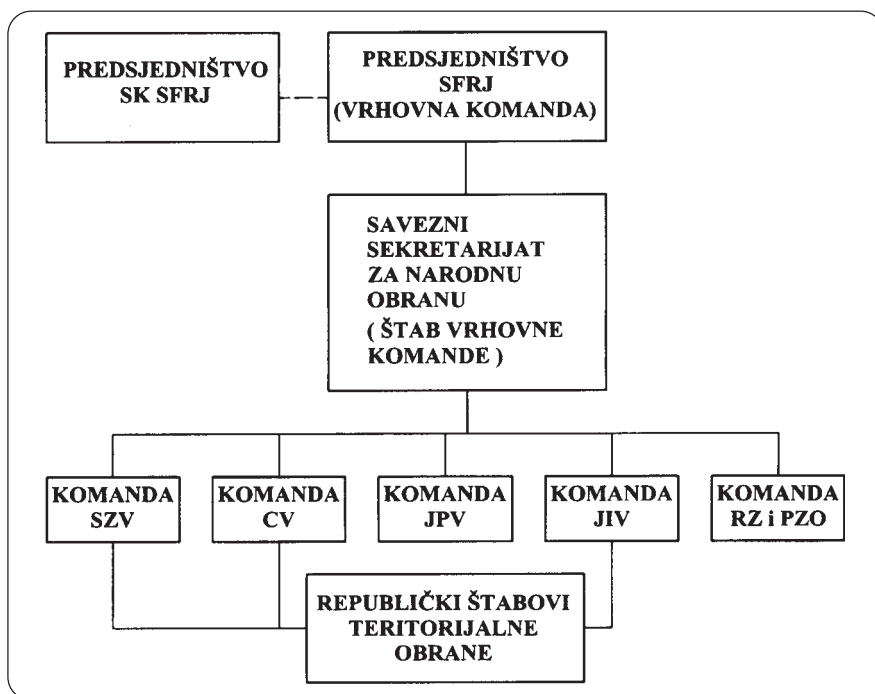
³ Gruba shema na zemljovidu br. 1 u Prilozima zbornika *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991– 1995.*

⁴ Određenje razina armija KoV u internoj literaturi JNA varira. U napatku *Priprema i izvođenje operacija oružanih snaga u ONOR-u* (Nacrt uputstva), Vojna tajna, Interno, Centar visokih vojnih škola JNA "Maršal Tito", Škola narodne odbrane, 1981., 13, armija i njoj odgovarajuće snage su operativna tijela dok se u drugim priručnicima i uputstvima tretiraju kao strategijsko-operativne skupine. Npr., *Upotreba Ratne mornarice*, Vojna tajna, Interno, SSNO, Uprava Ratne mornarice, 1975., 18.

⁵ Za primjer može poslužiti 5. armija. Sredinom 1980-ih sastojala se od jedne operativne grupe, Komande obrane grada Zagreba, tri divizije KoV, tri tehničke baze, tri intendantske baze, četiri lake divizije, oklopne brigade, motorizirane brigade, mješovite protuoklopne artiljerijske brigade, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog puka, mješovitog artiljerijskog puka, srednjeg samohodnog raketnog puka PZO, lakog artiljerijskog puka PZO, inženjerijskog puka, puka veze, bataljuna vojne policije, bataljuna za elektronsko izviđanje, bataljuna ABKO, dva intendantska bataljuna, automobilskog bataljuna, dva granična odsjeka, dva pontonirska bataljuna, dva nastavna centra, sanitetskog odreda, automobilskog nastavnog centra i nekoliko manjih postrojbi i ustanova.

Grafički prikaz sustava vođenja i zapovijedanja OS SFRJ u miru

Grafički prikaz sustava vođenja i zapovijedanja OS SFRJ u ratu

skupina višegranske strukture, sastavljena od: flote, tri vojnopomorska sektora, jedne divizije KoV, lakih postrojbi te logističkih postrojbi i ustanova. Ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana činili su stalnu gransku operativnu skupinu koju su sačinjavali zrakoplovni korpusi ili divizije (brigade), divizije PZO i odgovarajuće rodovske i logističke postrojbe.

Prelazak na novu, vojišnu organizaciju oružanih snaga, bio je posljedica višegodišnjih priprema i napora koji je vojni vrh Armije obavio u prvoj polovici i sredinom 1980-ih godina. Osamdesete su godine godine velike ekonomske krize SFRJ. Krizu je postupno pratilo pogoršanje međunacionalnih odnosa koji su na prijelazu u 1990. postali najveći faktor nestabilnosti Jugoslavije. Nedostatak jakih osoba nakon Titove smrti, sprječavao je kolektivni sustav vođenja države, a pojava Slobodana Miloševića, kao novog istaknutog komunista u jednoj od republičkih organizacija, izazvala je različite reakcije u Jugoslaviji. Značajan dio nesrpskog stanovništva u državi vidio je u njemu opasnost za Jugoslaviju.

Kriza SFRJ zahvatila je sve segmente društva, pa je bilo iluzorno očekivati da će Armija biti pošteđena nacionalnog rastakanja. Iako je do svog službenog nestanka u svibnju 1992., čvrsto branila, doduše verbalno, poziciju posljednje općejugoslavenske institucije, u proljeće 1990. već je bila čvrsto na velikosrpskim pozicijama. Razdoblje njenog približavanja srpskom političkom vodstvu obilježio je, u najvećoj mjeri, njen posljednji veliki preustroj, plan "Jedinstvo". Pokretač plana je, bez ikakve sumnje, bio admiral flote Branko Mamula, načelnik Generalštaba JNA od 1979. do 1982., kada je postao savezni sekretar za narodnu obranu (ministar obrane). Bio je čelni čovjek Armije do umirovljenja, 1988. godine. U svom pogledu iz 2000. godine, kao razlog preustroja Armije naveo je brigu za Jugoslaviju a sebe prikazao kao unitarnog Jugoslavena. Možda je to i bio, no nije jedini koji je vjerovao da silom oružja može zaustaviti vrijeme koje je nepovratno isticalo.

Nakon pobune Albanaca na Kosovu 1981., Armija je ušla u razdoblje u kojem je pokušala utemeljeno dokazati apsurdnost sustava vođenja i zapovijedanja oružanim snagama. Za svoj rad Armija je izravno odgovarala najužem partijskom vrhu, s tim da je do 1980. godine, to, u stvari, bio Josip Broz Tito, kao predsjednik Republike, vrhovni zapovjednik Armije i predsjednik Saveza komunista Jugoslavije. Tito je bio politička ikona do koje je posebno držala Armija, a što se nastavilo i nakon njegove smrti. Poslije Tita, vrhovni zapovjednik bilo je kolektivno Predsjedništvo SFRJ. O njemu admiral Mamula, braneci svoju ulogu u JNA, piše: "Teško da bi itko razuman mogao shvatiti da je 'kolektivni vrhovni komandant' od tridesetak osoba išta drugo do kreatura s kojom su se poslije Titovog odlaska, srele JNA i oružane snage."⁶

Polazište o nužnosti promjena Armija je izborila putem zapovjedno-stožernih ratnih vježbi iz 1981. i 1983. godine, i institucionaliziranjem pojma izvanrednih prilika. U 1981., najveća i najvažnija zapovjedno-stožerna ratna vježba bila je "Maganik-2", održana u svibnju 1981. na jugoslavenskom ratištu na temu "Naredni period rata" u pretpostavci napada oružanih snaga SSSR-a, Mađarske i Bugarske u lokalnoj agresiji

---

⁶ Branko MAMULA, *Slučaj Jugoslavija*, CID, Podgorica, 2000., 14.

s radikalnim ciljem. Vježbom je rukovodilo Predsjedništvo SFRJ. Sudionici vježbe bila su najvažniji savezni i republički sekretarijati s civilne strane, dok su s vojne strane bili predstavnici svih operativno-strategijskih razina iz JNA i TO.⁷ Sukladno zaključcima završne raščlambe vježbe "Maganik-2", održana je na području Crne Gore, Makedonije, Srbije i SAP Kosova dvostrana jednostupanjska zapovjedno--stožerna ratna vježba "Sloga-83". Za napadača, tj. "plavu" stranu, tema je bila "Uporaba koalicionih snaga Varšavskog ugovora radi destabiliziranja društveno-političkog sustava Jugoslavije i izvođenje strategijskog napada na njen jugoistočni dio", a za "crvene", tema je bila "Funkcioniranje sustava općenarodne obrane i društvene samozaštite u izvanrednim prilikama i obrana od oružane agresije na jugoistočnom dijelu Jugoslavije".⁸ O motivima te vježbe u svom viđenju raspada SFRJ admiral Mamula piše:

Odlučili smo otvoriti problem širih izvanrednih prilika u zemlji podudarno s vojnom intervencijom izvana. Locirali smo moguće okolnosti na jugoistočno bojište (JIV), gdje su nedavna iskustva s Kosova mogla poslužiti kao model primjenjiv i na ostale dijelove zemlje, u kojima bi se mogli dogoditi slični nacionalni ili socijalni nemiri. U komandno-štabnu ratnu vježbu "Sloga '83" uključili smo federalno državno i partijsko rukovodstvo, rukovodstvo republika Srbije, Makedonije i Crne Gore i pokrajine Kosova kao neposredne sudionike, rukovodstva ostalih republika kao posrednike i sudački aparat. Komande i štabovi JNA i TO na JIV-u radili su po planovima za takvu ratnu varijantu, a Generalštab i Ministarstvo odbrane shodno svojim ulogama u štabu Vrhovne komande. Pripremljenim elaboratom za vježbu, osnovnom situacijom i presjecima po etapama rata, uveli smo učesnike u ozbiljne probleme. Napadač je prešao granicu, probijao se napadnim klinovima u dubinu teritorije, vazдушnim desantima i masovnim udarima avijacije prekrrio veći dio jugoistočnog bojišta, a nacionalističke pobune izbile su u nekoliko rejona. Neki od učesnika, koji su imali šire ratno iskustvo, kao Cvijetin Mijatović na primjer, shvatili su našu pravu namjeru i davali nam podršku. Drugi su nas upozoravali da ne odemo predaleko. Posebno kada se radilo o lociranju rejona pobune, proglašavanja vanrednog stanja i upotrebe oružanih snaga u likvidaciji žarišta. Samo su republike i pokrajine imale pravo davati ocjene bezbjednosti na svom području. Sve drugo bilo je uzurpacija njihovih ustavnih prava, a ukoliko to radi JNA i neposredna opasnost po ustavni poredak zemlje. Malo se tko zabrinuo zbog gubitka kontrole nad dijelom teritorije, problemima mobilizacije, manevra snagama i ratnim rezervama u nastalim uvjetima. Otvaralo se i pitanje dobro poznato Generalštabu – previše rezervi ljudstva, hrane, goriva i drugih materijalnih

⁷ SVA MORH – fond Republičkog sekretarijata za narodnu obranu Socijalističke Republike Hrvatske (dalje RSNO SRH): Predsjedništvo SFRJ, Br. 0-9 od 10. 4. 1981., Odluka za pripremu i izvođenje vježbe "Maganik-2"; SVA MORH – RSNO SRH: SSNO, DT Br. 766-14/80 od 30. 3. 1981., Republički sekretarijat za narodnu obranu SR Hrvatske, Dopuna podataka za ŠRV; SVA MORH – RSNO SRH: SSNO, VP 1168, NO-DT Br. 575-1 od 18. 8. 1981., Republički sekretarijat za narodnu obranu SR Hrvatske, Predlog mera i zaključaka u vezi analize ŠRV.

⁸ SVA MORH – K-da 5. A: SSNO, Kabinet saveznog sekretara, DT br. 1-27 od 14. 11. 1983., Komandantu 5. armije, Komandno-štabna ratna vježba "Sloga-83" (Osnovni podaci o vježbi).

dobara u Vojvodini, Slavoniji i još nekim dijelovima zemlje, a premalo u Makedoniji, Crnoj Gori, južnoj Srbiji. U jednom času, kada su cestovne i željezničke komunikacije dolinom Morave i preko Kosova bile prekinute i Makedonija bila odsječena od centralnih dijelova zemlje, pred neizvjesnošću unutarnjih nemira i sukoba, prekinuli smo vježbu. Bilo bi previše da se odjednom sve provari, ali smo istakli dovoljno problema da možemo legalno raditi na unapređenju priprema u JNA, TO i odbrani zemlje u izvanrednim prilikama⁹".

Najznačajniji pokazatelj vježbe bio je zaključak o preglomaznosti i nedoraslosti ratnog sustava političkih i upravnih tijela za učinkovito funkcioniranje u ratnim uvjetima, a dobrim dijelom i radu u izvanrednim prilikama.¹⁰ Izvanredne prilike, odnosno okretanje Armije prema unutarnjim problemima kao najvećim problemom sigurnosti SFRJ, nakon vježbe postupno je dobivalo jasne konture.¹¹

Izvanredne prilike, pojam koji se u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji službeno pojavio početkom osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, predstavljao je osnovu za uvođenje izvanrednog stanja u dijelu ili na ukupnom području SFRJ.¹² Izvanredne prilike su odraz promišljanja Saveza komunista Jugoslavije o potrebi i načinu čuvanja komunističkog jednostranačja u kojem je JNA obavljala dodijeljeno ulogu čuvara poretka. Izvanredne prilike su krajem 80-ih postale najvažnije teoretsko pitanje djelovanja oružanih snaga SFRJ u kriznom stanju SFRJ. Lobiranja Armije usmjerena su na revidiranje načina ocjene i proglašenja mjera za eliminiranje izvanrednih prilika. Za ocjenu postojanja izvanrednih prilika bilo je nužno postizanje suglasnosti između Predsjedništva SFRJ i predsjedništava socijalističkih republika. Unatoč intenzivnim naporima Armije, vodstva socijalističkih republika nisu isključena iz sustava ocjenjivanja i proglašavanja izvanrednih prilika.¹³

Do izbacivanja republika iz sustava vođenja i zapovijedanja oružanim snagama, za vojni vrh JNA najpoželjnije promjene, došlo se nakon četiri godine. Poslije "Sloge-

---

⁹ B. MAMULA, *Slučaj Jugoslavija*, 59-60.

¹⁰ SVA MORH – K-da 5. A: SSNO, Kabinet saveznog sekretara, DT br. 1-27 od 14. 11. 1983., Komandantu 5. armije, Komandno-štabna ratna vežba "Sloga-83" (Materijal za analizu).

¹¹ Detaljnije, vidi kod Davor MARIJAN, "Oružane snage SFRJ u izvanrednim prilikama", *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb, 34/2002., br. 2., 339-376.

¹² Izvanredne prilike su definirane kao "društvena stanja koja nastaju na manjem ili većem dijelu ili na cjelokupnom teritoriju SFRJ kada unutrašnji neprijatelj, samostalno ili udružen sa snagama vanjskog neprijatelja, koristeći proturječnosti našeg društvenog razvoja, objektivne teškoće, subjektivne slabosti i međunarodne prilike, intenzivira subverzivne aktivnosti u okviru specijalnog rata, poduzima ograničene aktivnosti ili planira poduzimanje opsežnijih oružanih i drugih aktivnosti kojima se destabilizira društveni sistem i teži njegovom potpunom paraliziranju, čime se neposredno ugrožava nezavisnost zemlje, njen suverenitet, teritorijalna cjelokupnost i Ustavom SFRJ utvrđeno društveno uređenje". *Strategija općenarodne obrane i društvene samozaštite SFRJ*, Narodna obrana, Službena tajna, Interno, SSNO, Centar oružanih snaga za strategijska istraživanja "Maršal Tito", Beograd, 1987., 133.

¹³ O nastojanjima vojnog vrha za revidiranje uloge Predsjedništva SFRJ, vidi kod Raif DIZDAREVIĆ, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije*, Oko, Sarajevo, 1999., 401-402.

-83", vojni vrh je razrađivao tezu da Vrhovna komanda Oružanih snaga SFRJ nije u stanju da koordinira borbena djelovanja u slučaju agresije jer bi se strategijska razina ratovodstva izgubila u mnoštvu operacija koje bi izvodile operativne skupine. Tijekom 1985., promovirano je stajalište o nužnosti uvođenja strategijskih razina zapovijedanja i vođenja po bojištima jer su studije "iskustava sa vježbi i provjera vojnoratnog plana, izvršene tijekom 1981. i 1982. godine, ukazivale na to da bi se strategijska razina vođenja oružane borbe izgubila u mnoštvu operacija koje bi izvodile armije i druge formacijske grupacije u slučaju rata. Ocijenjeno je da bi se na cijelom ratištu istovremeno izvodilo i do 10 operacija, računajući samo napad jedne grupacije snaga, jednoga ili drugoga bloka. A u slučaju 'isturene odbrane',¹⁴ uz angažovanje vojnih grupacija članica NATO na našu teritoriju, dakle u agresiji i sa Zapada, moralo bi se voditi još 5 – 6 operacija". Konačan zaključak glasilo je da bi združivanje svih tih operacija u Vrhovnoj komandi oružanih snaga bilo nemoguće ostvariti.¹⁵

O toj problematici govorila je knjiga *Savremeni svijet i naša odbrana*, objavljena 1985. a koju je potpisao tadašnji savezni sekretar za narodnu obranu, admiral flote Branko Mamula.¹⁶ Za zatvorenu i ideologiziranu armiju kakva je bila JNA, bio je to velik iskorak, gotovo presedan, jer se radilo o temi koja je do tada redovno označavana vojnom tajnom, državne ili strogo povjerljive razine. Takav postupak vodi zaključku da je vojni vrh već sredinom 80-ih bio siguran da Jugoslaviji ne prijete ugroza izvana.

Knjiga je javnosti nudila isprepletenu promišljanje politike i vojne strategije na način do tada rijedak u vojno-teorijskom promišljanju Armije. Polazište je bilo razmatranje političkog globalizma dviju supersila koji je nužno proizvodio i strateški globalizam, zainteresiran za sve točke na zemlji, naravno, s različitim stupnjem interesa. Na pojedinim područjima ti se interesi prepliću i sukobljavaju. U čisto vojnoj sferi, njihov izraz je u visokoj tehničkoj modernizaciji naoružanja i ratne tehnike. Stoga je njihova vojna strategija i doktrina izrazito ofenzivnog karaktera s ciljem dobivanja rata prvim udarom, odnosno prvom bitkom.¹⁷

Parirati prvom udaru, odnosno izbjeći prvu bitku je polazište s kojeg je vojni vrh pokušao uvjeriti "najprije Predsjedništvo SFRJ, predsjedništva republika i pokrajina, rukovodstvo SKJ, posebno Komisiju CK SKJ za općenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, a zatim Vojni savjet, pa Savjet narodne odbrane i dio penzionisanih generala sa najodgovornijih funkcija da [...] pomognu u razrješavanju nove strukture rukovođenja i komandovanja OS, konkretnih zahtjeva u odbrani zemlje i u drugim poslovima". Novom strukturom vođenja i zapovijedanja predlagano je stvaranje zapovjedništava bojišta, to jest združivanja dvije ili tri armije u vojnom i dvije ili tri republike u teritorijalnom smislu. Negirano je da to ugrožava stečena prava i obveze

¹⁴ Pod "isturenom obranom" podrazumijevan je preventivni upad snaga NATO-a u SFRJ radi postizanja povoljnijeg strategijskog postava u slučaju sukoba sa zemljama, potpisnicama Varšavskog ugovora.

¹⁵ *Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, edicija *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945-1985*, knjiga 7/I, Vojna tajna, Interno, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1990., 375.

¹⁶ Branko MAMULA, *Savremeni svijet i naša odbrana*, VIZ, Beograd, 1985.

¹⁷ *ibid.*, 79.

republikama i pokrajinama u obrani zemlje i stvara mogućnost Armiji za centralizaciju poslova u ratu i miru, a naročito u ratu "što je za neke značilo otvaranje puta unitarizmu, pred ulazak u ustavne promjene, a JNA je od njih uvijek optuživana kao instrument unitarizma".¹⁸

II.

Višegodišnji napori vojnog vrha okrunjeni su uspjehom 1987. Prijedlog je teško prošao iako je potom taj problem ponovno pokrenut, a političko vodstvo Slovenije, početkom 1988. godine, neuspješno je tražilo i reviziju odluke. Odlukom Predsjedništva SFRJ, republički i pokrajinski štabovi Teritorijalne obrane su podređeni zapovjedništvima vojišta, a postrojbe TO zapovjedništvima korpusa. Stav predstavnika JNA o tom pitanju bio je, potom, da je tako "izbjegnuta dvojnost u strategijskom, operativnom i taktičkom komandovanju".¹⁹

Privolom političkih struktura Armija je krenula u novi preustroj oružanih snaga pod nazivom "Jedinstvo". Značajan dio priprema predviđen je, u planovima razvoja JNA, za period od 1985. do 1990. godine. Već tada je najavljena mogućnost ustrojavanja vojišta i korpusa pretežitog brigadnog sastava u svrhu "racionalizacije organizacije oružanih snaga i usavršavanja sistema rukovođenja i komandovanja". Planirano je smanjenje mirnodopske i ratne armije uz njeno istovremeno jačanje i modernizaciju. Ratnu armiju trebalo je smanjiti za oko 100.000 ljudi, a mirnodopsku za oko 30.000 ljudi i to zbog prelaska na dvanaesto mjesečni vojni rok. Do 1990. godine, brojno stanje ratne JNA trebalo je svesti na oko milijun ljudi ukidanjem pričuvnih postrojbi sa 58.000 ljudi i smanjenjem broja ljudi u nastavnim centrima za 40.000. Mirnodopska JNA trebala je brojati 299.057 osoba, od čega 186.000 vojnika, 48.266 djelatnih vojnih osoba, 8.552 kadeta, 50.639 građanskih osoba na službi u JNA i oko 5.600 vojnika po ugovoru. U odnosu na postojeće stanje, to je bilo povećanje profesionalnog kadra za 4.000 ljudi i odnosilo se na vojnike po ugovoru na određeno vrijeme. Oni su bili nova kategorija u sustavu popune JNA. Mirnodopsku armiju je trebala osposobiti da ima dio spremnih snaga (15 bataljuna) – svaka armija bi imala jedan do dva takva bataljuna – koji bi stalno bili u najvećem stupnju borbene spremnosti.²⁰ Broj bataljuna "A" klasifikacije trebalo je planirao povećati tako da ih

---

¹⁸ *Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, 7/1, 375-376.

¹⁹ *ibid.*, 375-376.

²⁰ Pri SSNO-u gotovi bataljun je bio motorizirani bataljun Gardijske motorizirane brigade iz Beograda; u 1. armiji gotovi bataljuni su bili u 1. proleterskom gardijskom mehaniziranom puku (Beograd) i 3. proleterskom gardijskom mehaniziranom puku (Požarevac); u 2. armiji u 15. motoriziranoj brigadi (Priština) i u 211. oklopnoj brigadi (Niš); u 3. armiji u 87. motoriziranoj brigadi (Tetovo); u 5. armiji u 140. motoriziranoj brigadi (Zagreb) i 31. oklopnoj brigadi (Dugo Selo); u 7. armiji u 49. motoriziranom puku (Sarajevo) i 12. proleterskoj mehaniziranoj brigadi (Osijek); u 9. armiji motorizirani u 228. motoriziranoj brigadi (Postojna), a u 2. korpusu u 5. proleterskoj pješačkoj brigadi (Titograd). U Vojnopomorskoj

1990. bude oko 330.²¹ U toj fazi najveće promjene su napravljene na području zrakoplovstva i protuzračne obrane preustrojem dva zrakoplovna korpusa u tri korpusa RZ i PZO koji su namijenjeni za pokrivanje vojišta.²² Novi ustroj zrakoplovstva stupio je na snagu 1. siječnja 1986. Za područja 1. i 7. armije nadležan je bio 1. korpus, za područja 2. i 3. armije 3. korpus a za područje 5. i 9. armije 5. korpus.²³

Znak "modernizacije" bilo je i preimenovanje Generalštaba JNA u Generalštab oružanih snaga SFRJ 1. listopada 1987.²⁴ Uz pripreme za izradu novih ratnih planova, u srpnju 1987. sačinjen je opsežni plan strategijsko-operativnog maskiranja uz plan provedbe dogradnje OS SFRJ. Mjerama maskiranja željelo se spriječiti otkrivanje nove organizacijsko-formacijske strukture JNA i zadržati dojam da se ne mijenja postojeće stanje. Do 1995. godine, ta je mjera trebala bila stalna zadaća.²⁵ Temeljem tog plana, Komanda 5. armije je do kraja kolovoza 1987., za sebe i 9. armiju, sačinila plan operativno-taktičkog maskiranja.²⁶

Dobivanjem svih nužnih suglasnosti, u ožujku 1987., pokrenut je proces "modernizacije" sustava vođenja i zapovijedanja oružanih snaga SFRJ.²⁷ U travnju iste godine, izrađen je ustrojbeni prijedlog Sjeverozapadnog vojišta.²⁸ Za nositelja budućeg Sjeverozapadnog vojišta određena je Komanda 5. armije koja je u kolovozu 1987. dobila strukturu vojne oblasti.²⁹ S njom je određen sastav vojišta i klasifikacijske

---

oblasti dva gotova bataljuna bila su u 11. i 139. brigadi mornaričkog pješništva (Šibenik i Pula), dok je u RZ i PZO gotovi bataljun (četnog sastava) bio iz 63. padobranske brigade (Niš). SVA MORH – K-da 5. A: *Projekcija razvoja Jugoslovenske narodne armije u periodu od 1986. do 1990. godine*, Narodna odbrana, Državna tajna, SSNO, Uprava za planiranje razvoja i finansije, I, Mart 1985., 25, Prilog br. 1.

²¹ Postrojbe "A" klasifikacije imale su od 60 do 100 %, "B" od 15 do 60 % i "R" do 15 % popunjenosti prema ratnom ustroju postrojbi.

²² SVA MORH – K-da 5. A: *Projekcija razvoja Jugoslovenske narodne armije u periodu od 1986. do 1990. godine*, 16, 23.

²³ *Analiza KŠRV i ZTV "Sava-86"*, Narodna odbrana, Državna tajna, Komanda Ratnog vazduhoplovstva i PVO, 1986.; SVA MORH – K-da 5. A: SSNO, GŠ JNA, I uprava, DT Br. 68-1 od 16. 12. 1986., Komandi 5. armije, Naređenje.

²⁴ Naredba o preimenovanju Generalštaba JNA u Generalštab oružanih snaga SFRJ od 1. 10. 1987., *Službeni vojni list*, Beograd, 13. 10. 1987., 853.

²⁵ SVA MORH – K-da 5. A: SSNO, GŠ JNA, I uprava, DT br. 374-33 od 6. 7. 1987., Komandi 5. armije, Organizacijsko naređenje za komandantsko izviđanje; SVA MORH - K-da 5. A: SSNO, GŠ JNA, I uprava, DT br. 374-40 od 15. 7. 1987., Komandi 5. armije, Plan strategijsko-operativnog maskiranja.

²⁶ SVA MORH – K-da 5. A: Komanda 5. armije, DT broj 15-2 od 28. 8. 1987., GŠ JNA-I uprava, Plan operativno-taktičkog maskiranja.

²⁷ Komanda 5. armije primila je 17. ožujka 1987. od Operativne uprave Generalštaba JNA Informaciju o razmatranju Predloga modernizacije RiK-a OS SFRJ od 15. 10. 1986.; Akt Oticanje podataka o modernizaciji RiK-a u OS i mere zaštite podataka od 31. 10. 1986.; Naređenje SSNO i izvod iz Plana aktivnosti od 23. 2. 1987. i Materijal o Organizaciji vojišta i korpusa od 16. 3. 1987. Postojanje navedenih dokumenata razvidno je iz sačuvanog Djelovodnika 5. armije. SVA MORH – K-da 5. A: Popis akata, Planovi i dokumenta "Jedinstvo", Podbroj 1, 2, 3 i 4. Djelovodnik je vođen u operativno-nastavnom odjelu 5. armije pod stupnjem tajnosti DT 7-1.

²⁸ SVA MORH – K-da 5. A: Popis akata, Planovi i dokumenta "Jedinstvo", Podbroj 8 i 9.

oznake postrojbi. Vojište se sastojalo od Komande vojišta s podstožernim postrojbama, 13., 14., 31. i 32. korpusa, Komande obrane grada Zagreba, te 6. proleterske pješačke divizije.³⁰ U prvoj etapi ustroja, vojište je od svojih prethodnika baštinilo prevelik broj postrojbi. Postrojbe izravno vezane za jednu od armija planirane su za ukidanje dok su druge pojačavane i vezivane za zapovjedništvo vojišta. Uz veći broj logističkih postrojbi i ustanova na vojište su od borbenih postrojbi načelno vezane dvije mješovite artiljerijske brigade, dvije mješovite protuoklopne artiljerijske brigade, inženjerijski puk (kasnije brigada), jedan do dva samohodna srednja raketna puka protuzračne obrane i puk veze. U odnosu na diviziju koju je u načelu nasljeđivao, korpus kopnene vojske je pojačan za nekoliko manjih podstožernih postrojbi jačine čete i nekoliko partizanskih divizija. Ukoliko je u svom sastavu imao pješačke pukove bez njih je trebao ostati u narednim etapama jer su oni uglavnom preustrojavani u brigade na način da dva puka daju jednu brigadu.³¹

---

²⁹ SVA MORH – K-da 5. A: Organizacijska struktura SZV. Na dokumentu je rukom dopisano: "14. 07. 1987. godine, doneto iz I uprave GŠ JNA." Sudeći prema navedenom djelovodniku, moglo bi se raditi o dokumentu koji je službeno dostavljen 22. srpnja 1987. pod imenom "Predlog formacije SVZ". SVA MORH – K-da 5. A: Popis akata, Planovi i dokumenta "Jedinstvo", Podbroj 18.

³⁰ SVA MORH – K-da 5. A: Organizacijska struktura SZV. Na dokumentu je rukom dopisano: "14. 07. 1987. godine, doneto iz I uprave GŠ JNA."

³¹ Kao primjer može poslužiti Riječki korpus. Zamišljen je kao operativna skupina sa 26 postrojbama i ustanova i to: Komande "A", Komande stana "A", 13. izvidničke čete "A", 13. bataljuna vojne policije "R" sa jednom četom "A", 13. čete ABKO "A", 13. bataljunom veze "B", 13. sanitetskim bataljunom "R", 13. automobilskim bataljunom "B", 44. graničnim odsjekom "A", 13. dopunskim bataljunom "R", 8. partizanskom divizijom "R" sa tri brigade i minobacačkim divizijunom, 35. partizanskom divizijom "R" istog sastava, 43. partizanskom divizijom "R" sa dvije brigade i minobacačkim divizijunom, 13. proleterskom motoriziranom brigadom "B", 622. motoriziranom brigadom "B", 25. motoriziranom brigadom "R", 6. brdskom brigadom "B", 12. brdskom brigadom "R", 257. pješačkim pukom "R", 291. pješačkim pukom "R", 13. mješovitim artiljerijskim pukom "B", 13. mješovitim protuoklopnim artiljerijskim pukom "B", 13. lakim artiljerijskim pukom PZO "B", 127. inženjerijskim pukom "A" (samo u ratu) i dva samohodna protuoklopna artiljerijska divizijuna. Do kraja 1990., korpus je ugasio: zapovjedništvo 8. partizanske divizije s podstožernim postrojbama uključujući i dvije partizanske brigade i minobacački divizijun, jednu partizansku brigadu 35. partizanske divizije, 25. motoriziranu brigadu, 12. brdsku brigadu, 44. granični odsjek, jedan samohodni protuoklopni artiljerijski divizijun i jedan topovski protuoklopni artiljerijski divizijun. Zagrebačkom korpusu je predao 622. motoriziranu brigadu, 257. i 291. pješački puk, 671. pontonirski bataljun i dvije pontonirske čete. Preostalu partizansku brigadu iz 8. divizije uveo je u 35. partizansku diviziju, a jednu brigadu 35. divizije predao je 43. partizanskoj diviziji. U svoj sastav je iz 6. proleterske pješačke divizije uveo 8. i 236. proletersku motoriziranu brigadu. Na kraju 1990., korpus je bio sljedećeg sastava: Komanda korpusa, Komanda stana "B", 13. izvidnička četa "R", 13. bataljun vojne policije "R" sa jednom četom "A", 13. četa ABKO "A", 13. bataljun veze "R", 13. sanitetski bataljun "R", 13. automobilski bataljun "R", 13. dopunski bataljun "R", 540. pontonirski bataljun "R", tri pontonirske čete "R", 35. partizanska divizija "R" sa dvije partizanske brigade i minobacačkim bataljunom, 43. partizanska divizija "R" s tri brigade i minobacačkim bataljunom, 13. proleterska motorizirana brigada "A", 8. i 236. proleterska motorizirana

Šesta proleterska pješačka divizija je bila jedina divizija KoV-a na vojištu koja je trebala preživjeti prvu etapu preustroja. Njeno se zapovjedništvo s podstožernim postrojbama trebalo ugasiti u tijeku daljnjeg preustroja, a pješački pukovi i brigada ući u sastav 13. korpusa.³² Pukovi za potporu i divizijun protuzračne obrane određeni su za ulazak u sastav Komande obrane grada Zagreba.³³

Prelazak s divizijske na korpusnu strukturu, u kopненоj vojsci proveden je u razdoblju od studenoga 1987. do listopada 1988. U prvoj etapi ustrojavani su i dograđivani 2. (Titogradski), 9. (Kninski), 12. (Novosadski), 17. (Tuzlanski), 21. (Niški), 24. (Kragujevački), 31. (Mariborski), 32. (Varaždinski), 42. (Kumanovski) i 52. (Prištinski) korpus, a u drugoj etapi 4. (Sarajevski), 5. (Banjolučki), 13. (Riječki), 14. (Ljubljanski), 37. (Užički) i 41. (Bitolski) korpus.³⁴

Do kraja 1988., na području 5. i 9. armije ustrojani su svi predviđeni korpusi. U prvoj etapi do 31. ožujka Mariborski i Varaždinski korpus na osnovu 31. pješačke i 32. mehanizirane divizije, a u drugoj etapi do 30. listopada Riječki i Ljubljanski korpus od 13. operativne grupe i 14. proleterske motorizirane divizije. Ugašeno je zapovjedništvo 7. pješačke divizije, 32. mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun, 7. mješoviti artiljerijski puk, 7. mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun, 7. laki artiljerijski divizijun PZO, 7. inženjerijski bataljun, i druge manje podstožerne postrojbe i ustanove 7. pješačke divizije kao i 5. armije. Dio postrojbi je uz gašenje postao osnova za ustroj većih postrojbi, kao 32. laki artiljerijski divizijun PZO koji je postao osnova za ustroj 31. lakog artiljerijskog puka PZO, i 32. inženjerijski bataljun kao osnova za ustroj 32. inženjerijskog puka. Iz sastava 25. motorizirane brigade Vojnopomorskoj oblasti predan je pješački bataljun u Umagu, oklopni bataljun u Pazinu i inženjerijski bataljun u Puli. Vojnopomorskoj oblasti je predana i 2. partizanska brigada 43. partizanske divizije iz Pazina. Razlog je bila promjena vojnoteritorijalnog ustroja s kojom je područje Istre većim dijelom ušlo u sastav Jadranskopomorskog

brigada "R", 6. brdska brigada "B", 13. mješoviti artiljerijski puk "R", 13. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk "R", 13. laki artiljerijski puk PZO "R", 127. inženjerijski puk "A" (samo u ratu). SVA MORH – K-da 5. A: Organizacijska struktura SZV (od 14. 7. 1987.); SVA MORH – Komanda 5. VO, DT Br. 2-14 od 24. 1. 1991., Izvještaj o realizaciji zadataka iz plana "JEDINSTVO-2 i 3", u 1990. godini.

³² Zapovjedništvo divizije, Dom zapovjedništva, izvidnička četa, četa ABKO, inženjerijski bataljun, laki artiljerijski divizijun PZO, bataljun veze i pozadinski bataljun određeni su za gašenje. U sastav Riječkog korpusa trebala je ući 8. proleterska motorizirana brigada, kao i buduća 3. motorizirana brigada nakon što se ustroji od 9. i 10. proleterskog pješačkog puka. SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT br. 56-1 od 13. 7. 1989., Pregled organizacijsko-formacijskih promena vojišnih i pozadinskih jedinica i ustanova.

³³ SVA MORH - K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-3 od 24. 7. 1989., Komandi 5. VO, Dokumenta Plana "JEDINSTVO-2"; SVA MORH - K-da 5. VO: Uvodne napomene načelnika I uprave GŠ na sastanku kod NGŠ OS, 14. 08. 1989. g; SVA MORH - K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-12 od 5. 8. 1989., Komandi 5. VO, Odgovori na pitanja o dogradnji orf. form. strukture JNA.

³⁴ SVA MORH – K-da 5. A: SSNO, GŠ JNA, I uprava, DT br. 374-33 od 6. 7. 1987., Komandi 5. armije, Organizacijsko naređenje za komandantsko izviđanje; SVA MORH – K-da 5. A: SSNO, GŠ JNA, I uprava, DT br. 374-40 od 15. 7. 1987., Komandi 5. armije, Plan strategijsko-operativnog maskiranja.

vojišta. Uz gašenje dijela postrojbi, promjene su bile i u ustroju postrojbi, a dio je preimenovan iz pješačkih u motorizirane postrojbe (13. proleterska i 25. pješačka brigada), odnosno preveden iz puka u brigadu (580. mješoviti artiljerijski puk). Najveće promjene bile su u stupnju klasifikacije, posebno na području i postrojbama bivše 32. mehanizirane divizije, odnosno Varaždinskog korpusa prema novom ustroju. Mehanizirane brigade, 265. u Bjelovaru prevedena je iz "A" u "B", a 31. mehanizirana u Dugom Selu iz "A" u "R". U "B" klasifikaciju prevedene su i 73. i 140. motorizirana brigada. Iz sastava 13. korpusa u "B" klasifikaciju prevedena je 13. proleterska motorizirana brigada, kao i podstožerne postrojbe 5. vojne oblasti, 4. oklopna i 288. mješovita protuoklopna artiljerijska brigada. Preklasifikacija iz "A" u "B" i "R" bila je jasan znak o umanjenoj inozemnoj opasnosti za SFRJ, posebno od zemalja članica Varšavskog ugovora.³⁵

Do kraja 1988., planski su ustrojeni svi korpusi kopnene vojske, pa je struktura KoV JNA bila vjerojatno sljedeća: spajanjem 1. i 7. armije ustrojena je 1. vojna oblast sa Komandom u Beogradu i pojasom nadležnosti u Bosni i Hercegovini (bez šireg područja Bihaća), Vojvodini, Slavoniji i Srbiji bez jugoistočnog dijela. Pored podstožernih (vojišnih) postrojbi u svom je sastavu imala: Sarajevski (4.), Banjolučki (5.), Novosadski (12.), Tuzlanski (17.), Kragujevački (24.) i Užički (37.) korpus, Komandu obrane grada Beograda, 1. proletersku gardijsku mehaniziranu diviziju, 4. motoriziranu i 22. pješačku diviziju.

Područje 2. i 3. armije spojeno je u 3. vojnu oblast sa zapovjedništvom u Skoplju sastava: podstožerne postrojbe Titogradski (2.), Niški (21.), Bitolski (41.), Kumanovski (42.), Prištinski (52.) korpus i 37. motorizirana divizija.³⁶

Vojnopomorska oblast sa sjedištem u Splitu, podijeljena na tri vojnopomorska sektora, flotu i jedan korpus, pokrivala je jadransku obalu i dio sjeverne Dalmacije. Dio postrojbi imao je status podstožernih postrojbi. Sjeverna Dalmacija činila je zonu 9. korpusa sa sjedištem u Kninu, Za sjeverni dio jadranske obale bio je nadležan 5. vojnopomorski sektor sa sjedištem u Puli, za srednji 8. vojnopomorski sektor sa sjedištem u Šibeniku i za južni dio jadranske obale 9. sa sjedištem u Kumboru.³⁷

Pod izravnim zapovjedništvom SSNO ostali su školski centri, Gardijska motorizirana brigada, tri puka veze, jedan inženjerijski puk odnosno školski centri, laki artiljerijski puk PZO, dio logističkih postrojbi, jedan nastavni centar i nekoliko samostalnih bataljuna (divizijuna).³⁸

---

³⁵ SVA MORH – Komanda 5. armije, DT br. 7-1 od 23. 1. 1989., Izveštaj o borbenoj gotovosti za 1988. godinu; SVA MORH – Komanda 5. vojne oblasti, DT br. 7-2 od 21. 2. 1989., GŠ OS SFRJ, I uprava, Izveštaj o borbenoj gotovosti za 1988. godinu.

³⁶ Struktura 1. i 3. VO napravljena na temelju materijala o borbenoj izobrazbi i odgoju u oružanim snagama. SVA MORH – K-da 5. VO, Str. pov. br. 304-2 od 4. 4. 1990., Materijal za savetovanje o borbenoj obuci i vaspitanju u OS SFRJ.

³⁷ ibid.

³⁸ ibid.

III.

Plan "Jedinstvo" drastično je izmijenio dotadašnju shemu vođenja i zapovijedanja u oružanim snagama.³⁹ Operativna uprava Generalštaba oružanih snaga dostavila je u ožujku 1989., posebnu studiju o tome zapovjedništvima vojnih oblasti.⁴⁰ Preustrojem su OS SFRJ postigle jedinstvo cijelog prostora Jugoslavije kao ratišta; jedinstvo oružanih snaga na ratištu; jedinstvo oružane borbe i jedinstvo vođenja i zapovijedanja.

Strategijska razina zapovijedanja dobila je dvije razine: Vrhovnu komandu oružanih snaga i komandi vojišta, što je tumačeno decentralizacijom, jer je "Vrhovna komanda OS svoja ovlaštenja u pogledu priprema i vođenja strategijskih operacija na vojištima a time i komandovanja svim snagama JNA i TO na vojištu [...] prenela na komande vojišta, kao strategijske komande oružanih snaga". Vrhovna komanda je trebala postati ratovodno tijelo koje "rukovodi celinom rata u svim njegovim dimenzijama". Ona se u ratu trebala baviti "vođenjem ONOR-a na svim područjima društvenog delovanja na kojima se rat vodi". Bile su to obveze: prema vanjskom okruženju i međunarodnom položaju, odnosima sa saveznicima, pitanja unutarnjih gospodarskih i političkih odnosa, osiguranje neophodnih materijala, demografskim i drugim resursima za vođenje dugotrajnog općenarodnog obrambenog rata i napokon, obveze iz domena vojno-obrambene problematike "odnosno priprema i vođenje strategijskih operacija na ratištu i usmeravanje oružane borbe po jedinstvenoj strategijskoj zamisli ka ostvarivanju jedinstvenog strategijskog cilja".⁴¹

Pema mirnodopskoj shemi vođenja i zapovijedanja, Predsjedništvo SFRJ je moglo dio poslova vođenja i zapovijedanja prenijeti na saveznog sekretara za narodnu obranu i s tim u vezi on je mogao davati naredbe, obvezne instrukcije i druge akte zapovjednicima Teritorijalnih obrana, a bio je odgovoran Predsjedništvu. Predsjedništvo je u miru imalo devet izravnih veza: SSNO, šest republičkih i dva pokrajinska štaba narodne obrane. Kako je tada bilo aktualno usvajanje amandmana na Ustav Socijalističke Republike Srbije, zapovjednici pokrajinskih štabova TO su trebali biti odgovorni isključivo zapovjedniku republičkog štaba TO SR Srbije koji bi o tome izravno odgovarao Predsjedništvu SFRJ za TO na cijelom području Republike "čime se smanjuju dve direktne veze Predsedništva SFRJ, što ga čini još operativnijim", istaknuto je u studiji. Zapovjedništva vojišta bila su u miru podređena saveznom sekretaru za narodnu obranu. Predsjedništvo SFRJ imalo je radno tijelo, Komisiju za vođenje i zapovijedanje oružanim snagama koja je pripremala prijedloge i davala

³⁹ Shema vođenja i zapovijedanja obrambenim sustavom i oružanim snagama do "Jedinstva" u udžbeniku za vojne akademije *Osnovi koncepcije ONO i DSZ i strategije oružane borbe*, Vojna tajna, Interno, SSNO, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1986., 165, 187. Od dostupnijih tiskovina korisna je shema i objašnjenje kod, Martin ŠPEGELJ, "Prva faza rata 1990-1992: pripreme JNA za agresiju i hrvatski obrambeni planovi", *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, Naklada Jesenski i Turk, Dani, Zagreb, Sarajevo, 1999., 42.

⁴⁰ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, SP. br. 532-1 od 14. 3. 1989., K-di 5. VO, Dogradnja i razvoj rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama.

⁴¹ *ibid.*

mišljenje Predsjedništvu SFRJ prije donošenja odluka iz oblasti vođenja i zapovijedanja oružanim snagama. Komisiju su činili predsjednik Predsjedništva, jedan od članova Predsjedništva i savezni sekretar za narodnu obranu. Savjetodavno tijelo bilo je Savjet za narodnu obranu Predsjedništva SFRJ u kojem su bili svi članovi Predsjedništva SFRJ, predsjednik Skupštine SFRJ, predsjednik Saveznog izvršnog vijeća, predsjednici Predsjedništava socijalističkih republika i pokrajina, savezni sekretari za narodnu obranu, vanjske i unutrašnje poslove i načelnik Generalštaba oružanih snaga. Vojni kabinet i Generalni sekretarijat pri Predsjedništvu SFRJ obavljali su stručno-administrativne i druge poslove za potrebe Predsjedništva.

Prema ratnom ustroju, Predsjedništvu SFRJ, kao najvišem tijelu vođenja i zapovijedanja oružanim snagama, neposredno su podčinjeni zapovjednici vojišta, ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane i Ratne mornarice. Zapovjednici Teritorijalne odbrane socijalističkih republika i autonomnih pokrajina operativno se podređuju zapovjedništvima vojišta. Izuzetno, u uslovima nepovoljnog razvoja strategijske situacije na ratištu i privremenog zaposjedanja većeg dijela teritorija republike ili pokrajine, Predsjedništvo SFRJ je na toj teritoriji zapovijedanje moglo povjeriti republičkom ili pokrajinskom štabu TO. Bez obzira na tu mogućnost, broj veza se u ratu smanjio na pet neposrednih veza što je, prema mišljenju Operativne uprave Generalštaba, Predsjedništvu SFRJ stvaralo mogućnosti da se bavi pitanjima vođenja rata u cjelini.

Pravo naredbe za borbenu uporabu postrojbi oružanih snaga imalo je samo Predsjedništvo SFRJ što je ostvarivao predsjednik Predsjedništva, sukladno odlukama i stavovima Predsjedništva. Načelnik Štaba Vrhovne komande mogao je prema ovlasti Predsjedništva voditi oružanu borbu i postavljati zadatke zapovjednicima i stožerima izravno podređenih postrojbi i sastava u toku provedbe odluke, naredbe ili direktive Predsjedništva SFRJ, za što su bili odgovorni i zapovjednici Teritorijalne odbrane socijalističkih republika i pokrajina. To je značilo, da pored neposredne odgovornosti Predsjedništvu SFRJ, zapovjednici Teritorijalne odbrane socijalističkih republika i autonomnih pokrajina "odgovaraju i saveznom sekretaru za narodnu obranu po onim pitanjima kojima ga je ovlastilo Predsjedništvo SFRJ".⁴²

Savezni sekretarijat za narodnu obranu, kao najviše upravno i stručno tijelo, imao je dvije uloge. Kao stožerno i stručno tijelo Predsjedništva SFRJ u području vođenja i zapovijedanja OS SFRJ i kao tijelo savezne uprave i stručno tijelo federacije u vezi s provedbom osnova sustava ONO i provođenja saveznih zakona i drugih saveznih propisa i općih akata Skupštine SFRJ i Saveznog izvršnog vijeća u području ONO, koji su mu stavljeni u nadležnost. Mirnodopskim ustrojem SSNO je imao savjetodavna tijela Kolegijum SSNO, Vojni savjet i Kadrovsku komisiju.

Zapovjedništva vojišta kao strategijska zapovjedništva OS-a imale su obvezu: vođenja i zapovijedanja svim podređenim snagama na vojištu; s RŠTO i PŠTO su usklađivali dugoročno angažiranje prostorne strukture i specijalnih snaga TO u borbenim djelovanjima u skladan odnos tih snaga sa zapovjedništvima taktičke i operativne razine u njihovim pojasima nadležnosti; suradnju s rukovodstvima SR i SAP na objedinjavanju napora svih snaga i subjekata ONO i DSZ u pripremi i vođenju

---

⁴² ibid.

operacija na vojištu. Obavljale su poslove ratnog planiranja i planiranja mjera pripravnosti, obavještajno-izvidničko osiguranje, planiranje razvoja, popune i mobilizacije, planiranje izobrazbe i odgoja, razvijanje i održavanje materijalne tehničke baze izobrazbe, uređenje teritorija, prostorno planiranje i drugo.⁴³ "Najodgovornije starešine iz komandi vojišta i komandi korpusa uključene su u organe DPZ i DPO republika i pokrajina i njihove savete za narodnu odbranu." Kao savjetodavna tijela, zapovjedništva vojišta su imala Kolegij zapovjednika, Kadrovski savjet i Vojni savjet, a zapovjedništvo RZ i PZO, Kolegij zapovjednika i Kadrovski savjet.

Republički i pokrajinski štabovi Teritorijalna obrana u miru su bili direktno vezani za Predsjedništvo SFRJ, odnosno Vrhovnu komandu, a u ratu su trebali biti vezani za zapovjedništva vojišta kojima su podređeni kao i sve njihove ustrojbene postrojbe. "Međutim, u delu veza RŠTO i PŠTO prema rukovodstvima DPZ u pogledu pripremanja, opremanja i finansiranja ne bi se ništa menjalo u odnosu na dosadašnja rešenja."⁴⁴

Operativni sustav vođenja i zapovjedanja razvijen je ustrojem korpusa i vezivanjem republičkih i pokrajinskih štabova TO na zapovjedništva vojišta. Korpusi su organizirani na brigadnom načelu što je ocijenjeno suvremenim tipom vojne organizacije na koju su "prešle ili prelaze članice blokova, uključujući naše susede [...] U sastav korpusa ušle su brigade JNA, partizanske divizije i odgovarajuće jedinice podrške i obezbeđenja. Korpusima se u ratu operativno potčinjavaju partizanske brigade TO, što podrazumeva obavezu da još u miru utiču na ukupnu borbenu izgradnju i obuku TO, a u ratu, prema mestu i ulozi ojačavanja i podržavaju odgovarajućim sredstvima podrške".⁴⁵ "Time je stvoren", kako je to napisao admiral Mamula, "jedinствен partizanski ešalon pod komandom JNA i izbjegnuta dvojnost u strategijskom, operativnom i taktičkom komandovanju."⁴⁶

U zrakoplovnoj komponenti JNA, strategijsku razinu je imala Komanda RV i PVO kao "jedinствена komanda vida u miru i ratu odgovorna za pripremu, osposobljavanje i upotrebu snaga RV i PVO i pripremu, osposobljavanje i operativno objedinjavanje PVO na ratištu". Na operativnoj razini ustrojena su tri korpusa s pojasima nadležnosti prilagođenim u najvećoj mjeri s pojasima kopnenih vojišta. Jadransko pomorsko vojište ulazilo je najvećim dijelom u pojas nadležnosti 1. korpusa RV i PVO za čiju je potporu bila zadužena 97. avijacijska brigada. Zadaća korpusa bila je izvedba zadaća PVO, zrakoplovna potpora i veći dio operativnih funkcija borbena-logističkog, zrakoplovno-tehničkog i tehničkog osiguranja u svom pojasu nadležnosti. Korpusi su dimenzionirani za "izvršavanje navedenih zadataka u miru i ratu i za prihvat i komandovanje sa do 2/3 ukupnih snaga RV i PVO". Taktičku razinu činili su brigadni sastavi, izuzev kod lovačkog zrakoplovstva, školsko-borbenog zrakoplovstva i dijela postrojbi PZO.⁴⁷

Ratna mornarica je s izuzetkom Riječne ratne flotile i dijela graničnih jezerskih postrojbi ušla u sastav Vojnopomorske oblasti koje je dopunjeno rodovima kopnene

⁴³ *ibid.*

⁴⁴ *ibid.*

⁴⁵ *ibid.*, 21.

⁴⁶ *Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, 7/1, 375-376.

⁴⁷ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, SP. br. 532-1 od 14. 3. 1989., K-di 5. VO, Dogradnja i razvoj rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama, 14-15.

vojske, RV i PVO-a, tijelima TO i tijelima za odnose sa upravnim strukturama. Riječna ratna flotile ušla je u sastav 1. vojne oblasti a dio graničnih jezerskih postrojbi u sastav 3. vojne oblasti. Komanda flote nije promijenila ustroj, osim na taktičkoj razini preustrojem divizijuna podmornica u brigadu podmornica, divizijuna velikih patrolnih brodova u brigadu patrolnih brodova. U 5. vojnopomorskom sektoru, 139. brigada mornaričko desantnog pješastva preustrojena je u motoriziranu brigadu, a u svim sektorima baterije obala-more preustrojene su u obalne raketne divizijune.

Strategijsku razinu na Jadranskom pomorskom vojištu imala je Komanda Vojno-pomorske oblasti koja je u miru zapovijedala podređenim operativnim snagama JNA i surađivala s republičkim štabovima TO SR Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Crne Gore, kao i s republičkim sekretarijatima za NO i drugim tijelima i organizacijama nadležnim za organizaciju, pripremu i uporabu snaga ONO i DSZ u svom pojasu nadležnosti. U ratu je Komanda VPO zapovijedala i rukovodila izravno podređenim postrojbama JNA i TO na cijelom području Jadranskog pomorskog vojišta. Operativnu razinu na vojištu imali su Flota, Kninski korpusa i tri vojnopomorska sektora. Komanda flote zapovijedala je i rukovodila izravno podređenim pomorskim snagama (udarne pomorske snage i dio obalskih pomorskih snaga) na čitavom akvatoriju Jadranskog pomorskog vojišta.⁴⁸

Kolike su velike bile promjene u organizaciji oružanih snaga i novom statusu zapovjedništava razvidno je iz novog mjesta republičkih i pokrajinskih stožera TO. Do preustroja, oni su imali strategijsko-operativnu razinu, odnosno bile su u istom rangu sa zapovjedništvima armija.⁴⁹ Prema planu "Jedinstvo" oni su izjednačeni s korpusima KOV-a, odnosno spuštene su za stepenicu u strukturi, tj. na operativnu razinu. Operativnu razinu u oružanim snagama pored, republičkih stožera TO, imali su korpusi kopnene vojske i ratnog zrakoplovstva, vojnopomorski sektori, flota i zapovjedništva obrane grada Beograda i Zagreba. Ukupno je u oružanim snagama bilo 31 zapovjedništvo, odnosno stožer operativne razine.⁵⁰

Preustroj na taktičkoj razini utjelovljen je u brigadnoj organizaciji koja je postala osnova za ustroj korpusa, i združenih sastava više razine. Uz brigade, pukove i samostalne bataljune-čete u sastavu korpusa Kopnena vojska je imala pet samostalnih divizija KoV-a i 25 partizanskih divizija. Sve partizanske divizije ušle su u sastav korpusa, a divizije KoV-a su zadržane pod izravnim zapovjedništvom vojišta, kao manevarske snage i vojišna pričuva. Do 1990., planiran je svršetak procesa ustroja zapovjedništava obrana gradova Ljubljane, Skoplja i Sarajeva u nadležnosti JNA, a u ostalim većim i s polazišta obrane značajnih gradova u okviru vojišta predviđen je ustroj zapovjedništva obrane grada u nadležnosti Teritorijalne obrane.⁵¹

---

⁴⁸ *ibid.*, 16-17.

⁴⁹ *Uputstvo o upotrebi teritorijalne odbrane*, Vojna tajna, Interno, SSNO, VIZ, Beograd, 1977., 16; *Uputstvo o radnoj karti u oružanim snagama*, Vojna tajna, Interno, SSNO, 1979., 65, 67.

⁵⁰ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, SP. br. 532-1 od 14. 3. 1989., K-di 5. VO, Dogradnja i razvoj rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama.

⁵¹ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, SP. br. 532-1 od 14. 3. 1989., K-di 5. VO, Dogradnja i razvoj rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama.

Konačan zaključak prednosti preustroja "Jedinstvo" bio je postizanje uvjeta za ustroj i usavršavanje relativno stabilnog sustava vođenja i zapovijedanja koji je trebao "biti sposoban da obezbedi ostvarivanje četiri bitne funkcije: a) uverljivo odvracanje odbranom i odvracanje zastrašivanjem odnosno odmazdom: b) nanošenje brzog vojničkog poraza na samom početku ratnog procesa agresoru u agresiji sa ograničenim ciljem; c) preobraćanje munjevitog rata kojeg bi agresor nastojao da nametne u dugotrajan i iscrpljujući opštenarodni odbrambeni rat u slučaju agresije sa radikalnim ciljem; d) efikasno suprotstavljanje subverzivnom delovanju snaga specijalnog rata protiv SFRJ, te efikasno sprečavanje nastajanja i eliminisanja vanrednih prilika, odnosno mogućnost uspešnog suprotstavljanja doktrini niskog intenziteta i to u svim njenim sadržajima. U skladu s tim, u narednom periodu, potrebno je Vrhovnu komandu i njen Štab organizaciono, funkcionalno, tehnički i stručno usavršavati za uspešno rukovođenje celinom rata u svim njegovim dimenzijama".⁵²

Plan "Jedinstvo" je u odnosu na rješenja u vođenju i zapovijedanju oružanim snagama koja je naslijedio bio gotov revolucionaran. Punih dvadeset godina oružane snage SFRJ bile su organizirane u dvije ravnopravne komponente što je bio jedinstven slučaj i u svjetskim razmjerima. U svijetu su sva rješenja u organizaciji oružanih snaga, koje su imale operativnu i teritorijalnu komponentu, bila jasna i logična. Ili je teritorijalna bila podređna operativnoj komponenti, ili je bilo obrnuto. Ravnopravne nisu mogle biti.⁵³ Kad tome dodamo preveliku nazočnost Partije na svim razinama, dobijamo obrambeni sustav koji je teško funkcionirao i na papiru.⁵⁴ No, bez ozbira na sve primjedbe koje su se mogle dati tako organiziranom sustavu on je, ipak, najvećim dijelom bio ustavno određen što se ne može reći za rješenje u pogledu vođenja i zapovijedanja oružanim snagama prema planu "Jedinstvo". Republike su nezakonito izbačene iz zapovjednog lanca u pogledu uporabe teritorijalne obrane, a uskraćena im je i ustavna obveza da rukovode općenarodnim otporom na svom teritoriju u slučaju rata.⁵⁵ Čak ni mogućnost, koja je držana iznimnom, da neki stožeri TO preuzmu zapovijedanje nad svim snagama koje su dublje na okupiranom području nije držana izvedivom a da se ne provodi "pod strategijsko-operativnom komandom vojišta".⁵⁶ U pogledu neustavnosti posebno je značajan položaj zapovjedništva vojišta i njihov odnos prema Teritorijalnoj obrani. Ona su odmah po osnutku prigrabila prava koja su trebala imati u ratu, zaokruživši na taj način niz nezakonitih postupaka vojnog vrha. To je posebno došlo do izražaja 1990. u Hrvatskoj i Sloveniji

⁵² *ibid.*, 21.

⁵³ Konrad KOLŠEK, "Odnos operativne i teritorijalne komponente oružanih snaga SFRJ", *Vojno delo*, 4/1989., 25-37.

⁵⁴ Najapsurdniji dio sustava zapovijedanja bili su komiteti za ONO i DSZ čije postojanje nije imalo uporište u zakonu, a u vojnoj strategiji su čak predviđani da po potrebi mogu voditi poslove ONO i DSZ na svom području dok se nadležna tijela ne dovedu na razinu preuzimanja tih poslove. *Strategija oružane borbe*, Vojna tajna, Interno, SSNO, Centar za strategijska istraživanja GŠ JNA, 1983., 64.

⁵⁵ *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije / Ustav Socijalističke Republike Hrvatske*, Novinsko-izdavačka ustanova "Pregled", Zagreb (bez godine izdanja), 122.

⁵⁶ *Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, 7/1, 376.

pri razoružanju Teritorijalne obrane i u sukobu sa Slovenijom oko nadležnosti nad njenom Teritorijalnom obranom koja je podređena zapovjedniku 5. vojne oblasti.

IV.

Preustrojem, realiziranim – kako je već rečeno 1988., republički i pokrajinski štabovi su podređeni zapovjedništvima vojišta, a brigade Teritorijalne obrane, kao i partizanske brigade i divizije JNA zapovjedništvima korpusa. Tako je udruživanjem stvoren partizanski postroj pod zapovjedništvima JNA. Prostorna struktura Teritorijalne obrane u općinama i mjesnim zajednicama ostavljena je pod općim zapovjedništvom republičkih, pokrajinskih i zonskih štabova TO, ali samo u funkciji općeg osiguranja teritorije i funkcioniranja društveno-političkih tijela, privrednih i drugih djelatnosti. U slučaju borbenih djelovanja na područjima gdje je bila manevarska TO, prostorna struktura bi se uključivala u planove borbe i otpora.⁵⁷ Potpuna degradacija uloge TO i revizija koncepcije ONO i DSZ bila je stav da na privremeno zaposjednutim područjima više ne zapovijedaju zapovjedništva i štabovi TO.⁵⁸

Doktrinarno opravdanje za takav stav bio je novopromovirani koncept "bitke u prostoru". Ona je bila i ispitna tema pukovniku Radovanu Radinoviću za čin general-majora.⁵⁹ Sukus koncepta "bitke u prostoru", u posebnom dodatku monografije o Saveznom sekretarijatu za narodnu obranu, napisao je, odnosno potpisao, admiral flote Mamula, a recenzent je bio general-pukovnik Stevan Mirković. U doba posljednjeg preustroja oružanih snaga, čiji je dio na doktrinarnoj razini bio prihvatan koncepta bitke, prvi je bio savezni sekretar, a drugi načelnik Generalštaba oružanih snaga.⁶⁰

Zamisao "bitke u prostoru" tumačena je pokušajem odgovora na konvencionalne doktrine operativne razine blokovskih susjeda, doktrinu zračno-kopnene bitke i dubokih udara kod NATO-a i SAD-a, odnosno doktrinu operativno-manevarskih skupina kod zemalja, članica Varšavskog ugovora. Polazište "bitke u prostoru" je zahtjev za izbjegavanjem odlučujućih sudara, na koje je trebalo odgovoriti manevrom iznurivanja. Odlučujuću bitku trebalo bi izbjeći na operativnoj i primati na taktičkoj razini u svrhu čekanja uvjeta za prelazak na operativnu i strategijsku razinu. To se željelo postići zatvaranjem operativnih pravaca, kako bi se protivnika natjeralo na taktički razvoj, a na štetu njegovog nastojanja za operativni prodor u dubinu. Jače snage obrane bile bi koncentrirane po dubini, na pravcima prodora kako bi protivniku nanosile veće gubitke. Područja obrane branjena su sustavom uporišta i otpornih

---

⁵⁷ *ibid.*

⁵⁸ *ibid.*

⁵⁹ Radovan RADINOVIĆ, "Koncept bitke u prostoru", *Bilten specijalne dokumentacije*, Vojna tajna, Strogo poverljivo, 1/1989., 58-60. U vojnim krugovima se Radinovića držalo jednim od autora ili koautora većine radova koje je u 1980-im potpisao admiral Branko Mamula. O pisanju za admirala Mamulu, na vrlo duhovit način, piše Ljubodrag STOJADINOVIĆ, *Film koji je zapalio Jugoslaviju*, Art studio "Crno na belo", Beograd, 1995., 32-33.

⁶⁰ *Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, 7/1, 376-380.

točki, koje su zaposjedale borbene interodovske postrojbe načelno ojačane čete – baterije, tako da je uporište branio ojačani bataljun s naglašenom protuoklopnom značajkom, protuzračnom obranom za male visine, vatrenom potporom, minskim preprekama i inženjerskim strojevima. Nekoliko takvih uporišta (4 do 6) predstavljali bi brigadni modul, područje obrane jedne brigade. Glavnina snaga na pravcima po dubini bila bi postavljena bočno u odnosu na oklopne klinove napadača. Na njihovim čelima bila bi najjača protuoklopna sredstva i postrojbe u uređenim objektima kako bi mogli voditi dužu i učinkovitu obranu. Cilj je bio posade i ljudstvo oklopnih i mehaniziranih postrojbi protivnika prisiliti na zaustavljanje i izlazak iz sigurnosti oklopnih vozila. Pored toga predviđen je sustav zaprečivanja i utvrđivanja na svim mjestima gdje je to moguće, posebno na manjim naseljima, rijekama, kanalima i drugim topografskim preprekama. Za uspjeh "bitke u prostoru" bilo je nužno ispuniti nekoliko uvjeta od kojih je najznačajniji zahtjev koncentracije snaga na cijeloj dubini ratišta radi stvaranja "strategijske mreže". Uspjeh koncentracije ovisio je o mirnodopskom razmještanju postrojbi koji bi približno odgovarao "njihovim ratnim zadacima u naprijed postavljenoj mreži". Druga važna značajka bio je zahtjev sprječavanja prodora protivnika u dubinu, što je značilo rasplinjavanje njegovih snaga na cijelom prostoru ratišta "što ujedno znači i vremenski dugotrajno, bez realnih izgleda na pobjedu".⁶¹

Tumačenje "bitke u prostoru" admirala Mamule i još kraći prikaz radnje za koju je pukovnik Radinović dobio čin general-majora, nedostatan je za temeljitije prosudbe. Teško se, ipak, oteti dojmu, da je koncept pokušaj odgovora na istočnu inačicu agresije i doktrinu operativno-manevarskih skupina te pokušaj sprječavanja "duboke bitke". Neki dijelovi, posebno dio o sprječavanju operativnog prodora, podsjeća na rješenja američke doktrine zračno-kopnene bitke primijenjene u obrani. Bliskost konceptu je i nositelj; u oba slučaja je riječ o korpusu, koji je u američkom slučaju taktička postrojba koja izvodi manevar na operacijskoj razini, dok je u oružanim snagama SFRJ, korpus postrojba operativne razine i postrojba koja vodi borbena djelovanja. Dijelovi koncepta doista pokazuju vezu s ranijim vojno-strategijskim rješenjima JNA, posebno u razmatranju protuoklopne borbe i djelovanja prema oklopnim klinovima napadača. No, ono što izaziva najveću dilemu (zapravo sumnju) oko bitke, jest osjećaj da je čimbenik brzina, odnosno brzina napadačeva manevra, gotovo ignoriran, a on je već tada bio najvažniji na obje strane. Ovako je Mamulino izlaganje previše ostalo na razmatranju kopnene vojske dajući isti privid i drugoj strani. Zrakoplovstvo je potpuno zanemareno iako je već tada bilo jasno što je ono u stanju učiniti.

Koncept je bio prvi pokušaj razvoja doktrine koja je, iako se pozivala na tradiciju iz Drugoga svjetskog rata, predstavlja krupan odmak od nje. Dojam je da je "bitka u prostoru" nedovršen i teško održiv "ukras" za značajniji dio preustroja "Jedinstvo". Izbacivanjem republika iz zapovjednog lanca, dovodenjem TO u položaj partizanskih postrojbi JNA, i strategijskim koncentriranjem snaga, Armija je otklonila u svoju

⁶¹ ibid., 378-379.

korist strategijsko promišljanje obrane SFRJ u razdoblju od punih 20 godina. I sve s pozivom na mrtvog vrhovnog zapovjednika, čiji je lik i djelo, "odsudno" branila.⁶²

Ako je, kako to Mamula tvrdi, koncept bitke u prostoru prvenstveno strategijski prihvat, tada je s preustrojem i strategijskom "mrežom" postrojbi na području 5. vojne oblasti, iz 1988. i 1989., umanjen "A" postroj čija je zadaća strategijski prihvat i izbjegavanje strategijskog ili operativnog iznenađenja. Naime, 5. armija je u odnosu na 5. vojnu oblast imala znatno jači "A" postroj na pravcu prema Mađarskoj. Peta armija je sa 32. mehaniziranom divizijom na tom pravcu imala tri mehanizirane i jednu motoriziranu brigadu "A" klasifikacije, a Varaždinski korpus, koji je nastao iz te divizije, zadržao je samo jednu mehaniziranu brigadu "A" klasifikacije. Isti je slučaj bio i s topništvom za potporu i protuoklopnu borbu na tom strategijskom pravcu.⁶³

Definiranje novog izgleda JNA prema planu "Jedinstvo", pratio je izobrazbeni ciklus najvišeg oficirskog kadra kroz zapovjedno-stožerne ratne vježbe "Romanija" od 1986. do 1990. godine.⁶⁴ Promjenu sustava vođenja i zapovijedanja, oružane snage SFRJ su pratile okretanjem "klasnom" neprijatelju, NATO paktu. Vježbe "Romanija" služile su za izobrazbu u obrani od napada sa Zapada. "Romanija-87" izvedena je pod pretpostavkom agresije s radikalnim ciljem NATO-a protiv SFRJ u lokalnom ratu i uz sudjelovanje oružanih snaga Austrije i Albanije.⁶⁵ Na osnovu iskustava same vježbe održana je u ožujku 1988. "Romanija-88" na temu izvedbe strategijske obrambene operacije na Sjeverozapadnom vojištu u daljem tijeku rata. Zamisao vježbe bila je lokalna agresija NATO-a na Jugoslaviju s radikalnim ciljem na sjeverozapadnom, jadranskopomorskom i jugoistočnom vojištu.⁶⁶

Vježba "Romanija-89" izvedena je koncem 1989. u zamišljenim borbenim uvjetima agresije NATO-a s radikalnim ciljem. Tema za "Crvenog" bila je "izvođenje strategijske odbrane u daljem toku rata, sa prelaskom OS u ofanzivu na delu ratišta", dok je

---

⁶² "Najnovijim mjerama organizovanja i grupisanja snaga RIK uspjeli smo Teritorijalnoj odbrani donekle vratiti onu vitalnost i rješenja koja je još Tito utvrdio, a što je, pod uticajem dosta burnog i kriznog razvoja, dijelom narušeno ili modificirano do mjere koja je odstupala od smjera iz Titovog vremena", napisao je admiral Mamula u *Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, 7/1, 382.

⁶³ SVA MORH – Komanda 5. vojne oblasti, DT br. 7-2 od 21. 2. 1989., GŠ OS SFRJ-I uprava, Izveštaj o borbenoj gotovosti za 1988. godinu.

⁶⁴ Davor DOMAZET – LOŠO, *Hrvatska i veliko ratište*, Udruga sv. Jurja, Zagreb, 2002., 56-57. U ljeto 1991. na dijelu Bosne i Hercegovine izvedena je i "Romanija-91" za koju nisam uspio utvrditi je li proigravana i u Hrvatskoj.

⁶⁵ SVA MORH – RSNO SRH: Izvršno vijeće Sabora, Br. DT. 9/1-1987 od 31. 3. 1987., Odluka o organiziranju i provođenju zajedničke vježbe općenarodne obrane "Romanija-87".

⁶⁶ SVA MORH – RSNO SRH: Komanda 5. armije, DT broj 03/587-4 od 9. 2. 1988., RSNO SRH: Organizacijsko naređenje za pripremu i izvođenje KŠRV; SVA MORH – RSNO SRH: Predsjedništvo Socijalističke Republike Hrvatske, Br. DT 5/1-1988 od 25. 2. 1988., Odluka o organiziranju i provođenju zajedničke vježbe općenarodne obrane "Romanija-88"; SVA MORH – RSNO SRH, Br. DT 02-3-53/9 od 22. 3. 1988., Ivi Fumiću, Obavijest o prethodnoj analizi vježbe "Romanija-88".

tema "Plavog" bila "izvođenje strategijskog napada, sa prelaskom dela snaga u odbranu i zaustavljanje ofanzive 'crvenog' na SZV".⁶⁷ Posljednju od vježbi iz ciklusa "Romanija-90" izvela je Komanda 5. vojne oblasti od 17. – 18. svibnja 1990. pod nadzorom ekipe iz Generalštaba oružanih snaga. Tema je bila izvođenje strateške ofenzive na vojištu u završnom periodu rata.⁶⁸

V.

Druga etapa preustroja prema planu "Jedinstvo-2" nastavljena je planovima donesenim u ljeto i jesen 1989. Do 28. srpnja 1989., napravljena su sva početna planiranja na razini Generalštaba što je bila prva etapa plana.⁶⁹ Planirana je dogradnja mirnodopske i ratne organizacije za razdoblje od 1990. do 1995. s planom smanjenja JNA za 15 posto po mirnodopskom i ratnom ustroju. Zamisao je do jeseni 1989. djelomično korigirana zauzimanjem stajališta da smanjenje u Vojnopomorskoj oblasti bude 12 posto, a u RV i PVO 10 posto.⁷⁰ Planirano je postizanje boljih uvjeta za brzu tehničku modernizaciju, učinkovitije vođenje i zapovijedanje, racionalnije poslovanje te ukupno veću borbenu spremnost koja bi bila dostatna za povoljan kvalitativni odnos snaga u slučaju teže inačice agresije na SFRJ. Istaknut je zahtjev da se organizacijsko-ustrojbeno dogradnja vodi prema zahtjevima borbene spremnosti. Glavni kriterij novih rješenja bio je u odnosu cijene i učinkovitosti. Sve je to vodilo smanjenju postrojbi ali i postojeće mreže garnizona. Značajan vid racionalizacije bila je unificirana politika mirnodopske JNA. Zaključeno je da se postrojbe ranga puk – brigada drže u "A" ili "R" klasifikaciji što je bio način smanjenja postojećih patuljastih postrojbi.

Odlučeno je da se granični odsjeci preustroje u granične bataljune i podrede brigadama u čijoj su nadležnosti. U tim je brigadama planirano uvođenje u zapovjedništvo referenata za granične postrojbe. Prema novom ustroju 5. vojne oblast na području Hrvatske bila su dva granična bataljuna, 42. u Virovitici oslonjen na 288. mješovitu protuoklopnu artiljerijsku brigadu i 43. u Koprivnici oslonjen na 73. motoriziranu brigadu. Iz sastava 1. vojne oblasti u Hrvatskoj bio je 51. granični bataljun

⁶⁷ Vlada Republike Hrvatske, pismohrana Ureda za suradnju s međunarodnim sudom pravde i međunarodnim kaznenim sudom (dalje VRH – USMSP): Komanda 5. vojne oblasti, Str. pov. br. 09/83-10 od 27. 1. 1989., Operativno-strategijski zadatak "Romanija-89"; VRH – USMSP: Komanda 5. VO, DT. br. 09/1560-3/1 od 13. 9. 1989., Načelniku organa artiljerije, Organizacijsko naređenje za učešće na KŠRV SSNO-a.; VRH – USMSP: Komanda 5. VO, DT. br. 09/1560-4/2 od 25. 10. 1989., Načelniku organa artiljerije, Dopuna organizacijskog naređenja za učešće na KŠRV SSNO-a;

⁶⁸ SVA MORH – RSNO SRH: Izvještaj o praćenju i ocenjivanju KŠRV "Romanija-90" Komande 5. vojne oblasti.

⁶⁹ SVA MORH – K-da 5. VO, DT. Br. 92-3 od 19. 10. 1989.: Realizacija zadataka iz plana "JEDINSTVO-2".

⁷⁰ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-42 od 13. 10. 1989., Komandi 5. VO.

u Belom Manastiru oslonjen na 12. proletersku mehaniziranu brigadu.⁷¹ Od te se namjere ipak odustalo pa su granični bataljuni izravno podređeni zapovjedništvima korpusa.⁷²

Velika pozornost usmjerena je na postojeća zapovjedništva obrana većih gradova koja su postrojena u prvoj etepi preustroja. Bilo je prijedloga da se sva ugase, a na području Beograda ustroji novi korpus. Na koncu je prevagnulo stajalište da se zadrže dva najveća, u Beogradu i Zagrebu. U ostalim slučajevima odlučeno je da se ugase a umjesto njih ustroje gradski štabovi TO. Zadržana zapovjedništva u Beogradu i Zagrebu trebalo je pojačati ugradnjom mješovitih artiljerijskih i mješovitih protuoklopnih artiljerijskih pukova iz 22. i 6. proleterske pješačke divizije.⁷³ Poslije su pojačani i lakim artiljerijskim pukovima protuzračne obrane.⁷⁴ Doknadne (dopunske) postrojbe zadržane su prema postojećem rješenju i smanjivanje je trebalo pratiti smanjenje ratnih postrojbi. Svaka vojna oblasti trebala je zadržati po jedan dopunski puk. Postojanje samohodnih protuoklopnih divizijuna 76 mm i topovskih protuoklopnih divizijuna i baterija 76 mm trebalo je razmotriti i zadržati gdje je njihovo postojanje nužno, a ostale je trebalo dokinuti. Divizijuni i baterije, koje su ostajale, zadržane su pod zapovjedništvom zapovjedništava brigada i korpusa. S republičkim i pokrajinskim štabovima trebalo je utvrditi mogući interes kako bi te postrojbe bile uključene u strukturu TO i "tamo gde to žele predložiti ustupanje oruđa, municije i artiljerijskih pribora i instrumenata bez naknade".⁷⁵

Na referiranju saveznom sekretaru za narodnu obranu 22. rujna 1989., podređeni zapovjednici su iznijeli svoje prijedloge i primjedbe; Generalštab je odgovorio i sav taj materijal bio je osnova za daljni ustrojbeni razvoj JNA. Granični bataljuni su podređeni zapovjedništvima korpusa koji su u svoj sastav stavili jednog do dva referenta za poslove granične službe. Zadržana je Komanda obrane grada Skoplja pod izravnim zapovjedništvom Komande 3. vojne oblasti, prevenstveno na njen zahtjev.

Najvažniji dio daljnjeg razvoja JNA bila je odluka o novoj kalsifikaciji mirnodopskih postrojbi i unifikaciji ratnih brigada kopnene vojske. Klasifikacijom mirnodopskih

---

⁷¹ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-3 od 24. 7. 1989., Komandi 5. VO, Dokumenta Plana "JEDINSTVO-2".

⁷² SVA MORH – K-da 5. VO, DT. Br. 73-4 od 20. 9. 1989: Informacija o toku planiranja i izvršenom drugom usaglašavanju organizacijsko-formacijske dogradnje u komandama vojnih oblasti i RV i PVO.

⁷³ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-3 od 24. 7. 1989., Komandi 5. VO, Dokumenta Plana "JEDINSTVO-2"; SVA MORH – K-da 5. VO, DT br. 95-3 od 15. 8. 1989., Uvodne napomene načelnika I. uprave GŠ na sastanku kod NGŠ OS, 14. 08. 1989. g.

⁷⁴ Na prijedlog Komande 5. vojne oblasti od 26. srpnja 1989. za ugradnju 6. lakog artiljerijskog divizijuna PZO iz sastava 6. proleterske pješačke divizije u Komandu obrane grada Zagreba, SSNO je dao pozitivan odgovor. SVA MORH – K-da 5. vojne oblasti, Str. pov. br. 73-1 od 26. 7. 1989., GŠ OS SFRJ-I upravi (Pitanja o dogradnji org.- form. strukture JNA); SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-12 od 5. 8. 1989., Komandi 5. VO, Odgovori na pitanja o dogradnji orf. form. strukture JNA.

⁷⁵ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-3 od 24. 7. 1989., Komandi 5. VO, Dokumenta Plana "JEDINSTVO-2".

postrojbi odluka je bila da brigade "A" klasifikacije imaju četiri, a rodovske brigade tri "A" bataljuna. Brigade "B" klasifikacije s dva ili tri bataljuna-divizijuna, a rodovske brigade s dva i izuzetno jednim divizijunom (bataljunom) "A" klasifikacije. Brigade "R" klasifikacije su planirane s minimalnim potrebnim brojem vojnika za održavanje. Predviđana je sto postotna popuna bataljuna (divizijuna) "A" klasifikacije mirnodopske formacije. Unifikacija ustroja brigada kopnene vojske učinjena je prema uzoru na rješenja u Prištinskom korpusu. Odlučeno je da se oklopna brigada sastoji od tri oklopna i jednog mehaniziranog bataljuna, mehanizirana brigada od dva oklopna i dva mehanizirana bataljuna, motorizirana brigada od tri motorizirana i jednog oklopnog bataljuna, ili dva motorizirana i dva oklopna bataljuna i samo izuzetno od dva motorizirana, jednog oklopnog i jednog mehaniziranog bataljuna, a pješačka brigada od četiri pješačka ili tri pješačka i jednog oklopnog bataljuna.

Zapovjedništva vojnih oblasti, korpusa kopnene vojske, korpusa ratnog zrakoplovstva s protuzračnom obranom, te vojnopomorskih sektora dobila su jedinstven ustroj u ratu i miru. Zbog razlike u jačini snaga u miru, komande kopnenih korpusa i vojnopomorskih sektora mogla su imati dva tipa (veći i manji) dok su u ratu sva zapovjedništva bila jedinstvena. Komanda 1. vojne oblasti razlikovala se od ostalih samo prema ugrađenom organu za ratnu mornaricu jer je u svom sastavu imala Riječnu ratnu flotilu.⁷⁶

Združivanje rada trupne i teritorijalne protuzračne obrane u jedinstven sustav na ratištu zapovijedeno je 31. srpnja 1989.⁷⁷ Provedeno je po sektorima protuzračne obrane uz zadržavanje postojeće organizacijske pripadnosti PZO-a u strukturi oružanih snaga.⁷⁸

VI.

Planu smanjenja JNA prema srednjoročnom planu razvoja od 1991. do 1995. prema planu "Jedinstvo-2", dodano je novo smanjenje. Zbir "Jedinstvo-2" za 1991. – 1995. s novim smanjenjem spojen je 26. veljače 1990. sa stavovima saveznog sekretara za narodnu obranu od 6. prosinca 1989., i imenovan planom "Jedinstvo-3".⁷⁹ Krajem veljače 1990., Operativna uprava Generalštaba oružanih snaga SFRJ dostavila je zapovjedništvima vojnih oblasti materijale za planiranje dalje dogradnje oružanih snaga prema planu "Jedinstvo-3". U redovnoj procjeni sigurnosnog stanja, konstantirano je ozbiljno narušavanje balansa snaga u Europi što je do tada "bio

⁷⁶ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-42 od 13. 10. 1989., Komandi 5. VO, Stavovi za dalje planiranje dogradnje JNA; SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-42 od 13. 10. 1989., Komandi 5. VO, Predlozi i zahtevi.

⁷⁷ SVA MORH – K-da 5. VO: GŠ OS SFRJ, Zamenik načelnika GŠ za RV i PVO, Uprava PVO, D.T. Br. 793-1 od 2. 8. 1989., Komandi 5. vojne oblasti, Naređenje za objedinjavanje PVO.

⁷⁸ SVA MORH – K-da 5. VO: Komanda Ratnog vazduhoplovstva i protiv vazdušne odbrane, DT. Br. 1-44 od 3. 10. 1989., K-di 5. VO, Naređenje.

⁷⁹ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-135/89 od 26. 2. 1990., Komandi 5. VO, Naređenje.

siguran kišobran kakvog-takvog mira u ovom delu sveta" te da se Sjedinjene Američke Države javljaju kao jedina realna supersila, kojoj se, zbog povlačenja Sovjetskog Saveza unutar svojih granica, pruža mogućnost široke slobode djelovanja "pa i vojnih akcija". Ujedinjenje Njemačke ocijenjeno je negativnim što je dijelom bila normalna posljedica dugogodišnjeg svjetonazora. U neposrednom okruženju ukazano je na dva nova "uglavnom negativna značenja". Prvo je bio skori raspad Varšavskog ugovora što "neke susede stavlja u poziciju relativno samostalnog strateškog činioca, izvlači ih ispod tutorstva koalicione strategije i oslobađa za autonomno delovanje prema nama radi ostvarivanja svojih vojno-teritorijalnih pretenzija prema delovima našeg prostora". Drugi nepovoljan činilac bila je promjena vojno--političkog i geostrategijskog položaja susjeda, u prvom redu Mađarske, što je držano bitno otežavajućom okolnošću za obranu SFRJ od eventualne agresije NATO-a. Upravo je ta inačica agresije određena za kriterij "modeliranja [...] oružanih snaga i za planiranje njihove upotrebe u ONOR-u". Uz nutarnje žestoke napade na koncepciju opće-narodne obrane i oružane snage, prezentiran je zaključak da se "preko odbrane atakuje na Jugoslaviju, na njene federalne institucije, jer im je kristalno jasno da bez obaranja koncepcije i oružanih snaga koje su iz te koncepcije izvedene nema obaranja Jugoslavije kao federalne, demokratske i socijalističke zajednice". Očekivan je novi val napada na JNA "počev od osporavanja njene uloge u zaštiti ustavnog poretka, preko otežavanja kadrovske popune, ukupnog materijalnog položaja stalnog sastava i svih drugih statusnih pitanja, sve do negiranja njenog narodnog i revolucionarnog karaktera". Takva duboka "unutrašnja kriza i izražena nestabilnost zemlje mora u datoj konstelaciji podstaći involviranje spoljnog faktora sve do oružane agresije na našu zemlju". Ocijenjeno je da zbog unutrašnje krize prijeti sprega "spoljnih i unutrašnjih snaga". Zbog toga je zadaća oružanih snaga, posebno mirnodopskog dijela, bila pripremanje i opremanje "da energično i brzo suzbiju sve pokušaje rušenja ustavnog poretka zemlje, te da brzo otkrivaju, izoluju i razbiju snage specijalnog rata i vojne intervencije".⁸⁰

Polazište dalje dogradnje JNA, bilo je opredjeljenje da bude brojno manja, suvremeno organizirana i opremljena, mobilna i vrlo pokretna, s borbeno snažnim, žilavim, vrhunski obučanim mirnodopskim sastavom. Dogradnjom se željela postići sposobnost mirnodopskog sastava za uspješno suprotstavljanje "gotovim snagama⁸¹ agresora" uz uspješno osiguranje prelaska zemlje na ratno stanje u najtežem slučaju i da brzo i učinkovito reagira na sve vrste ugroze sigurnosti SFRJ, uključujući sprječavanje, nastajanje i uklanjanje izvanrednih prilika.

S tim u vezi, Kopnena vojska je prema mirnodopskom ustroju trebala imati postrojbe "A" i "R" klasifikacije. Postrojbe "A" klasifikacije morale su biti sto posto popunjene ljudstvom, naoružanjem i opremom u "stanju da se u skladu sa situacijom upotrebe u odbrani od spoljne agresije i za zaštitu ustavnog poretka u zemlji od

---

⁸⁰ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-136/89 od 26. 2. 1990., Komandi 5. VO, Polazne osnove za dalju dogradnju JNA.

⁸¹ Pod gotovim snagama mislilo se na postrojbe koje su se u roku od dvanaest sati mogle upotrijebiti u borbenim djelovanjima.

svih oblika ugrožavanja". Smanjenje ukupnog broja združenih i rodovskih postrojbi trebalo se činiti dokidanjem ili prevođenjem u niži stupanj klasifikacije. Ustrojbeni dijelovi brigada razmješteni su po većem broju garnizona. Korpusi na prvom pojasu, odnosno s pojasom nadležnosti koji je uključivao i dio državne granice, načelno su planirani s dvije brigade združenog sastava "A" klasifikacije, jednog mješovitog artiljerijskog puka za potporu ili protuoklopnog puka "B" klasifikacije i inženjerijskog bataljuna "A" klasifikacije. Korpusi na drugom strategijskom pojasu planirani su s jednom brigadom združenog sastava "A" ili "B" klasifikacije, jednim mješovitim artiljerijskim pukom i inženjerijskim bataljunom. Na razini vojišta načelno je trebalo imati dvije oklopne brigade, dvije artiljerijske brigade (jednu za potporu i jednu protuoklopnu), s tim da je na Centralnom vojištu (1. vojna oblast) trebao biti i puk ABKO "A" klasifikacije.

Ratna mornarica je trebala rashodovati zastarjele brodove i zamijeniti manjim brojem suvremenih brodova većih borbenih mogućnosti s čime se željela osigurati tehnička modernizacija uz brojčano smanjenje. U obalskoj obrani, traženo je ustrojavanje zapovjedništava za obranu više otoka na račun smanjenja broja vojno-pomorskih uporišta uz istovremeno osiguranje neophodnog ljudstva za osiguranje i održavanje tehnike.

U Ratnom zrakoplovstvu i protuzračnoj obrani tražena je stroga podjela na "A" i "R" postroj. Postrojbe "A" klasifikacije morale su imati sto postotnu popunu ljudstva, naoružanja i opreme. Svaki korpus RZ i PZO morao je imati jednu avijacijsku brigadu za zrakoplovnu potporu, lovački avijacijski puk, puk VOJIN, 1 – 2 raketne brigade ili puka, a artiljerijsko-raketne postrojbe, borbeno-logističke i ostale sastave po mogućnosti. Na razini Komande RV i PVO, planirano je združivanje transportne avijacije, uz razmatranje mogućnosti združivanja snaga za elektronsko izviđanje i protuelektronsko djelovanje, što je planirano i za izvidničku avijaciju. Na istoj, "A" razini trebala je biti i 63. padobranska brigada.

U SSNO, brojčano je smanjenje trebalo postići dokidanjem i spajanjem pojedinih organizacijskih cjelina. Logističko osiguranje trebalo je racionalizirati i smanjiti, posebno u vantrupnom dijelu.⁸²

Do 30. prosinca 1995. trebalo je smanjiti mirnodopski sastav JNA s 275.341 na 222.151 pripadnika, a ratni s 1.058.378 na 834.891. To je značilo smanjenje i preklasifikaciju znatnog dijela postrojbi "A" i "B" klasifikacije u "R". Na početku tog perioda, 1. siječnja 1990., kopnena vojska je imala ovaj sastav:

- pet divizija KoV od čega 3 "B" i 2 "R" klasifikacije;
- 23 partizanske divizije "R" klasifikacije;
- 72 partizanske brigade "R" klasifikacije;
- 20 pješačkih brigada od čega 2 "A", 10 "B" i 8 "R" klasifikacije;
- 17 pješačkih pukova od čega 5 "B" i 12 "R" klasifikacije;
- 7 brdskih brigada od čega 3 "B" i 4 "R" klasifikacije;

⁸² SVA MORH – K-da 5. VO: SVA MORH: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-136/89 od 26. 2. 1990., Komandi 5. VO, Polazne osnove za dalju dogradnju JNA.

- 1 planinsku brigadu B" klasifikacije;
- 32 motorizirane brigade od čega 4 "A", 21 "B" i 7 "R" klasifikacije;
- jedan motorizirani puk "R" klasifikacije;
- 2 brigade mornaričkog pješastva "B" klasifikacije;
- jedan puk mornaričkog pješastva "R" klasifikacije;
- Gardijsku motoriziranu brigadu "A" klasifikacije;
- 6 dopunskih pukova "R" klasifikacije;
- 14 nastavnih centara od čega 1 "A" i 13 "R" klasifikacije;
- 6 oklopnih brigada "B" klasifikacije;
- 11 mehaniziranih brigada od čega 7 "A", 3 "B" i jedna "R" klasifikacije;
- 1 artiljerijsko-raketnu brigadu "B" klasifikacije;
- 6 mješovitih artiljerijskih brigada "B" klasifikacije;
- 20 mješovitih artiljerijskih pukova od čega 17 "B" i 3 "R" klasifikacije;
- 5 mješovitih protuoklopnih artiljerijskih brigada "B" klasifikacije;
- 21 mješoviti protuoklopni artiljerijski puk od čega 12 "B" i 9 "R" klasifikacije;
- 25 inženjerijskih pukova od čega 13 "B" i 12 "R" klasifikacije;
- 4 puka ABKO "A" klasifikacije;
- 6 srednjih samohodnih raketnih pukova PZO "A" klasifikacije;
- 19 lakih artiljerijskih pukova PZO od čega je 9 imalo "A", 7 "B" i 3 "R" klasifikaciju;
- 8 pukova veze "A" klasifikacije;
- 19 bataljuna vojne policije od čega 8 "A", 8 "B" i 3 "R" klasifikacije;
- 8 diverzantskih odreda, od čega je 5 "A", 2 "B" i 1 "R" klasifikacije;
- 33 granična odsjeka "A" klasifikacije;
- 2 granična bataljuna "A" klasifikacije;
- 15 dopunskih bataljuna "R" klasifikacije;
- dopunski planinski bataljun "R" klasifikacije;
- 10 topovski protuoklopnih artiljerijskih divizijuna "R" klasifikacije;
- 4 samohodna protuoklopna artiljerijska divizijuna "R" klasifikacije;
- 11 pontonirskih bataljuna od čega 2 "A", 4 "B" i 5 "R" klasifikacije;
- 24 bataljuna veze od čega 14 "A", 8 "B" i 2 "R" klasifikacije;
- 4 bataljuna elektronskog izviđanja "A" klasifikacije;
- bataljun za protuelektronsko djelovanje "A" klasifikacije;
- 2 centra za elektronsko izviđanje i osmatranje "A" klasifikacije;
- laki artiljerijski divizijun PZO "R" klasifikacije.

Ukupno je Kopneni dio JNA imao 28 divizija, 307 brigada i pukova (uključujući i Riječnu ratnu flotilu "A" klasifikacije) i 135 samostalnih bataljuna-divizijuna. Zbirno je to iznosilo 470 postrojbi od čega 71 "A", 137 "B" i 219 "R" klasifikacije.

Na kraju 1995., slika Kopnene vojske trebala je biti znatno drugačija:

- jedna mehanizirana divizija "A" klasifikacije;
- 18 partizanskih divizija "R" klasifikacije;
- 40 partizanskih brigada "R" klasifikacije;
- 7 pješačkih brigada "R" klasifikacije;
- 5 brdskih brigada od čega 1 "B" i 4 "R" klasifikacije;
- jedna planinska brigada "B" klasifikacije;
- 39 motoriziranih brigada od čega 7 "A", 1 "B" i 31 "R" klasifikacije;
- jedna brigada mornaričkog pješaštva "R" klasifikacije;
- Gardijska motorizirana brigada "A" klasifikacije;
- 3 dopunska puka "R" klasifikacije;
- 7 nastavnih centara od čega 1 "A" i 6 "R" klasifikacije;
- 6 oklopnih brigada "A" klasifikacije;
- 17 mehaniziranih brigada od kojih 15 "A" i 2 "R" klasifikacije;
- jedna artiljerijsko-raketna brigada "B" klasifikacije;
- 6 mješovitih artiljerijskih brigada od čega 3 "A" i 3 "R" klasifikacije;
- 19 mješovitih artiljerijskih pukova od čega 4 "A", 1 "B" i 14 "R" klasifikacije;
- 8 mješovitih protuoklopnih artiljerijskih brigada od čega 2 "A", 2 "B" i 4 "R" klasifikacije;
- 17 mješovitih protuoklopnih artiljerijskih pukova od čega 1 "A", 1 "B" i 15 "R" klasifikacije;
- 3 inženjerijske brigade "B" klasifikacije;
- 17 inženjerijskih pukova od čega 2 "B" i 15 "R" klasifikacije;
- 3 puka ABKO od čega 1 "A" i 2 "R" klasifikacije;
- 6 srednjih samohodnih raketnih pukova PZO "A" klasifikacije;
- 20 lakih artiljerijskih pukova PZO od čega 8 "A", 4 "B" i 8 "R" klasifikacije;
- jedna brigada veze "A" klasifikacije;
- 5 pukova veze "A" klasifikacije;
- Riječnu ratnu flotilu "A" klasifikacije;
- 19 bataljuna vojne policije od čega 8 "A", 1 "B" i 10 "R" klasifikacije;
- 3 diverzantska odreda "A" klasifikacije;
- 33 granična bataljuna "A" klasifikacije;
- 9 dopunskih bataljuna "R" klasifikacije;
- jedan dopunski planinski bataljun "A" klasifikacije;
- 2 topovska protuoklopna artiljerijska divizijuna "R" klasifikacije;

- 2 inženjerijska bataljuna "A" klasifikacije;
- 11 pontonirskih bataljuna od čega 3 "A", 2 "B" i 6 "R" klasifikacije;
- 2 bataljuna ABKO "A" klasifikacije;
- 17 bataljuna veze od čega 9 "A", 3 "B" i 5 "R" klasifikacije;
- 5 centara za elektronsko izviđanje i osmatranje "A" klasifikacije.

Ukupno se Kopnena vojska 31. prosinca 1995., trebala sastojati od 19 divizija, 234 brigade i puka te 104 samostalna bataljuna – divizijuna. Zbirno je to iznosilo 357 postrojbi od čega 129 "A", 23 "B" i 205 "R" klasifikacije.⁸³ Iz postojećeg i željenog stanja vidi se namjera ojačanja "A" na račun "B" postroja, dok je "R" postroj neznatno smanjen.

Na popis postrojbi JNA određenih za gašenje stavljena je i Komanda obrane grada Skoplja što je trebalo obaviti u 1991. godini. Stav saveznog sekretara u pitanju zapovjedništava obrane gradova bio je da ostanu samo dvije, u Zagrebu i Beogradu. Dio smanjenja postrojbi trebao se napraviti ustrojem zaštitnih motoriziranih pukova pri zapovjedništvima vojišta što je prihvaćeno.⁸⁴ Planirano je da se padobranska brigada ojača ugradnjom diverzantskog odreda Generalštaba OS SFRJ u njezin sastav.

Značajan dio promjena trebao je biti izvršen u tijeku 1990. gašenjem 118 postrojbi kopnene vojske od čega 4 divizije KoV-a, 3 partizanske divizije, 4 brigade KoV-a, 13 raznih pukova, 22 partizanske brigade, 5 nastavnih centara, 2 pozadinske baze, 24 samostalna bataljuna-divizijuna, 6 graničnih odsjeka i 35 samostalnih četa-baterija. Preustroj je trebalo obaviti kod 75 postrojbi, a 83 postrojbe su trebale promijeniti klasifikaciju. U razdoblju od 1991. do 1995., predviđeno je gašenje 20 postrojbi, preustroj 19 i preklasifikaciju 14 postrojbi. Kod Ratnog zrakoplovstva i PZO 50 % promjena trebalo je izvršiti 1990. od čega se dokidalo 33 postrojbe a 27 je mijenjalo klasifikaciju. Najvažnija promjena bila je ulazak Zrakoplovne vojne akademije u sastav RZ i PZO. U razdoblju od 1991. do 1995., planiran je ustroj puka veze KRV i PVO, preustroj 63. padobranske brigade i nastavnih centara. Dvije zrakoplovne baze trebale su promijeniti klasifikaciju, a u sastav RZ i PZO, pored Diverzantskog odreda Generalštaba oružanih snaga, trebao je ući i jedan automobilski nastavni bataljun iz 1. VO. U Vojnopomorskoj oblasti, promjene su se uglavnom odnosile na preklasifikaciju i preustroj u razdoblju od 1991. do 1995.⁸⁵

---

⁸³ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 11-1 od 17. 4. 1990., Komandi 5. vojne oblasti, Radni materijal za sednicu Vojnog savjeta, Prilog 2, Pregled sastava KoV--a "A", "B" i "R" klasifikacije na ratištu.

⁸⁴ Zaštitni motorizirani pukovi su postrojbe čija je namjena bila osiguranje i zaštita zapovjedništava vojnih oblasti. Koncipiran je na način da su u njegov sastav ušle postojeće postrojbe izravno vezane za zapovjedništvo vojne oblasti. U miru se sastojao od: zapovjedništva, Komande stana vojne oblasti, bataljuna vojne policije, diverzantskog odreda i voda za izlaganje stanja u zračnom prostoru. U ratu bi bio pojačan motoriziranim bataljunom, lakim samohodnim raketnim divizijunom PZO, inženjerijskom četom i vodom ABKO.

⁸⁵ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 11-1 od 17. 4. 1990., Komandi 5. vojne oblasti, Radni materijal za sednicu Vojnog saveta, Prilog br. 6, Dinamički plan.

Plan je jasno nastavljao zamisao o vodećoj ulozi oklopno-mehaniziranih postrojbi u kopnenoj vojsci koji je postigao prevagu nad favoriziranjem pješništva ranijih godina.⁸⁶ Od 14 združenih sastava "A" klasifikacije 7 je bilo mehaniziranih brigada, što je bilo ravno 50 % združenog "A" postroja. Do kraja 1995., ta brojka je trebala narasti na 30 združenih brigada "A" klasifikacije, od čega 21 mehaniziranu i oklopnu što je bilo 70 % "A" postroja Kopnene vojske. Ustroju oklopno-mehaniziranih postrojbi na sjednici Vojnog savjeta SSNO, planiranoj za 27. travanj 1990., poklonjen je veliki pozor i na njoj je konačno riješeno to važno pitanje.⁸⁷

VII.

Politička slika zapadnog dijela SFRJ tih se dana ubrzano mjenjala. Poraz komunizma u Sloveniji i Hrvatskoj bio je izvjestan što je vojnom vrhu bilo jasno. Plan "Jedinstvo-3" potvrđuje za ovakvu tvrdnju. Na sjednici Vojnog savjeta SSNO, održanoj 27. travnja 1990., plan je promijenjen na samom početku svog postojanja. Sve do tada, tvrđeno je da je klasifikacija postrojbi JNA određivana na "osnovu procena opasnosti od spoljne agresije". Tada je savezni sekretar zatražio provjeru klasifikacija postrojbi sa stajališta potreba borbene spremnosti postrojbi prije svega za krizna stanja unutar zemlje pri čemu je tom kriteriju dan prioritet. Drugi zahtjev odnosio se na mogućnost ustroja korpusa u Zagrebu. Rok izvršenja zadaće bio je vrlo kratak, 25. svibanj 1990.⁸⁸

Postavljene zadaće bile su odraz analiza koje je Komanda 5. vojne oblasti u koordinaciji s Generalštabom oružanih snaga SFRJ radila nakon dostavljanja "Polazne

⁸⁶ *Kopnena vojska JNA*, edicija *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945-1985*, knjiga 7/I, Vojna tajna, Interno, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1987., 3/II, 248.

⁸⁷ Prijedlog, dostavljen 17. travnja, razmatrao je dvije inačice organizacijsko-ustrojbene dogradnje oklopnih i mehaniziranih brigada. Prva inačica bila je postojeća, oklopna brigada s 3 oklopna i 1 mehaniziranim bataljunom odnosno 104 tenka i 61 borbenim vozilom pješništva (BVP) ili oklopnim prevoznjakom (OP) i mehanizirana brigada s 2 oklopna i 2 mehanizirana bataljuna odnosno s 83 tenka i 82 BVP (OP). Prema toj inačici bataljuni su bili trojnog tipa, s 3 tenka u tenkovskom, odnosno tri BVP u mehaniziranom vodu. U tenkovskoj četi 10 tenkova i u mehaniziranoj četi 10 BVP. Oklopni bataljun s tri tenkovske i jednom mehaniziranom četom imao je 41 borbeno vozilo, od čega 31 tenk i 10 BVP. Prema drugoj inačici, razmatran je tenkovski vod s 4 tenka i mehanizirani vod s 4 BVP. Takva tenkovska četa imala bi 13 tenkova, a mehanizirana 13 BVP. Oklopni bataljun s dvije čete tenkova i mehaniziranom četom imao bi ukupno 40 borbenih vozila, od čega 27 tenkova i 13 BVP. Isti je omjer bio kod mehaniziranog bataljuna. Takav bataljun "A" klasifikacije imao bi, za razliku od prve inačice, u uporabi svu borbenu tehniku. Oklopna brigada bi zadržala ustroj s 3 oklopna i 1 mehaniziranog bataljuna ali s 95 tenkova i 66 BVP (OP), a mehanizirana također 2 oklopna i 2 mehanizirana bataljuna s 81 tenkom i 80 BVP (OP). SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 11-1 od 17. 4. 1990., Komandi 5. vojne oblasti, Radni materijal za sednicu Vojnog saveta. Prihvaćena je druga inačica. "Vreme za obogaćivanje prakse", *Vojska* (Beograd) glasilo Vojske Jugoslavije, 16. 7. 1992., 15.

⁸⁸ SVA MORH – K-da 5. VO, Kabinat komandanta, Str. pov. br. 2/55-50 od 18. 5. 1990., Zaključci i zadaci sa sednice Vojnog saveta.

osnove za dalju dogradnju JNA" od 26. veljače 1990. Rok Komande 5. vojne oblasti za dostavu elaborata Generalštabu oružanih snaga SFRJ bio je 15. ožujak 1990. Plan je rađen pod izuzetnom tajnošću.⁸⁹ Usuglašavanje formacija po planu "Jedinstvo-3" između Komande 5. vojne oblasti i tima Generalštaba oružanih snaga SFRJ, koji je vodio načelnik Uprave oklopnih i mehaniziranih postrojbi, izvršeno je 6. ožujka u Zagrebu. Na sastanku je odlučeno da se 31. mehanizirana brigada iz Dugog Sela ukine, a 140. motorizirana iz Zagreba temeljem njene opreme i naoružanja preustroji u mehaniziranu. Usuglašavanje stavova oko organizacije i ustroja postrojbi na razini 5. vojne oblasti izvršeno je 12. i 13. ožujka. Na sastanku s načelnikom Operativno-nastavnog odjela 27. ožujka javlja se stajalište o ulasku Komande obrane grada Zagreba u 10. korpus.⁹⁰ Za smještaj Komande novog korpusa određena je Komanda obrane grada Zagreba. Korpus je zamišljen na temelju preraspodjele snaga unutar 5. vojne oblasti jer novih postrojbi nije bilo a nije ni postojala mogućnost njihovog stvaranja.

Prijedlozi Komande 5. vojne oblasti bili su temelj naredbe načelnika Generalštaba OS SFRJ od 15. svibnja za preustroj, preraspodjelu i preklasifikaciju snaga u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Naredbom je ugašena Komanda obrane grada Zagreba, a umjesto nje je osnovan 10. korpus KoV-a. U odnosu na postojeće korpusne 5. vojne oblasti novi je korpus brojno bio slab i najmalobrojniji na vojištu. Taj je nedostatak kompenziran s vrlo jakim oklopno-mehaniziranom sastavnicom. U sastav korpusa ušle su dvije motorizirane, oklopna i mehanizirana brigada te standardne korpusne postrojbe za potporu i održavanje. Udarni dio korpusa, 4. oklopna brigada iz Jastrebarskog, 140. mehanizirana brigada i 123. pontonirski bataljun iz Zagreba dobili su "A" klasifikaciju. Komanda stana bila je "B" klasifikacije, a "R" klasifikaciju dobili su ostali dijelovi korpusa: 622. motorizirana brigada s motoriziranim bataljunom "A" klasifikacije, 257. motorizirana brigada, 6. mješoviti artiljerijski puk, 6. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk, 313. laki artiljerijski puk PVO, 10. inženjerijski puk, 671. pontonirski bataljun, 151. i 152. prednja protuoklopna artiljerijska baterija, bataljun vojne policije s četom "A" klasifikacije, izvidnička četa, četa ABKO, odjel za izlaganje situacije u zračnom prostoru, automobilska četa, 60. sanitetska četa, vojni sud i vojno tužilaštvo 2. inačice, poligon za izobrazbu vojnika i starješina "Svetice" i streljište "Vrapčanski potok". Rok za ustroj korpusa bio je kraj lipnja 1990.⁹¹ Motorizirane brigade s topništvom za potporu i protuoklopnu borbu bile su u Petrinji, a ostale podstožerne postrojbe korpusa u Zagrebu. "A" sastav korpusa je lociran u područja s većinskim hrvatskim stanovništvom dok je "R" postroj s topništvom ostao u, za JNA povoljnijem nacionalnom području, na kojem se mogla provesti mobilizacija

---

⁸⁹ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 1487-136/89 od 26. 2. 1990., Komandi 5. VO, Polazne osnove za dalju dogradnju JNA; SVA MORH – K-da 5. VO: Radna bilježnica "Puk. Kosanović", 1990., Br. evidencije 5; SVA MORH – K-da 5. VO: Radna bilježnica "Zekanović 'J-2'".

⁹⁰ SVA MORH – K-da 5. VO: Radna bilježnica "Puk. Kosanović", 1990., Br. evidencije 5; SVA MORH – K-da 5. VO: Radna bilježnica "Zekanović 'J-2'".

⁹¹ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-172/89 od 15. 5. 1990., K-di 5. VO, Naredba načelnika GŠ OS SFRJ.

pričuve što je za šire područje Zagreba bilo teže izvedivo. Zato je to kompenzirano povećanjem ročnog sastava u najpokretljivijem i najučinkovitijem dijelu korpusa, koji je postrojen "izvan redovnih aktivnosti u organizacijsko-formacijskim promenama po planu 'JEDINSTVO-2 i 3'".⁹²

U odnosu na dinamički plan razvoja JNA za razdoblje od 1990. do 1995., odstupanja u 5. vojnoj oblasti bila su vrlo velika. Komanda 5. vojne oblasti ostala je bez 4. oklopne brigade iz Jastrebarskog kao podstožerne postrojbe koja je tada preklasificirana iz "B" u "A" klasifikaciju prema redovnom planu i koja je dobila naredbu za premještanje mehaniziranog bataljuna u Karlovac. Najviše je izgubio Varaždinski korpus koji je zbog ustroja 140. mehanizirane brigade "A" klasifikacije ostao bez svoje dvije brigade, 140. motorizirane "B" i 31. mehanizirane brigade "R" od kojih je nastala 140. mehanizirana brigada. Bilo je to veliko odstupanje od dinamičkog plana razvoja oklopnih i mehaniziranih postrojbi jer je do 1995., iz motorizirane u mehaniziranu brigadu, preustroj očekivala i 140. motorizirana brigada. Iznenadnim presutrojem brigada je mehanizirana pet godina prije roka, ali na račun 31. mehanizirane brigade "R" iz Dugog Sela čije se dokidanje u materijalima organizacijsko-formacijske dogradnje oklopno-mehaniziranih postrojbi od samo mjesec dana ranije nije uopće razmatralo. Korpus je ostao i bez 123. inženjerijskog pontonirskog bataljuna. Slično je prošao i Riječki korpus koji je ostao bez 257. i 622. motorizirane brigade iz Petrinje i 671. pontonirskog bataljuna. U sastav Zagrebačkog korpusa umjesto predviđenog ali neustrojenog 10. inženjerijskog puka ušao je 258. inženjerijski puk koji je bio predviđen za dokidanje, odnosno ulazak u sastav 513. inženjerijske brigade tijekom 1990.⁹³ Ostali dio korpusa bio je iz sastava Komande obrane grada Zagreba i 6. proleterske pješačke divizije.⁹⁴

Stvaranjem Zagrebačkog korpusa razdijeljena je JNA od Teritorijalne obrane grada Zagreba, a Republički štab TO SR Hrvatske je, za vođenje i zapovijedanje postrojbama TO u Zagrebu od Generalštaba oružanih snaga SFRJ dobio nalog da ustroji gradski štab TO za što je Komanda 5. vojne oblasti dala dio svog kadra.⁹⁵ Osim tih, bilo je i drugih promjena na području 5. vojne oblasti. U Riječkom korpusu je ustrojena 236. proleterska motorizirana brigada "R" klasifikacije od 9. i 10. proleterskog pješačkog puka s mirnodopskim sjedištem u Gospiću, dok je 13. proleterska motorizirana brigada u Ilirskoj Bistrici i Rijeci prevedena iz "B" u "A" klasifikaciju što je također bilo odstupanje

⁹² SVA MORH – K-da 5. VO: Komanda 5. VO, DT Br. 2-14 od 24. 1. 1991., Izvještaj o realizaciji zadataka iz plana "JEDINSTVO-2 i 3", u 1990. godini.

⁹³ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT br. 56-1 od 13. 7. 1989., Pregled organizacijsko-formacijskih promena vojničkih i pozadinskih jedinica i ustanova. Nije isključeno da je 258. inženjerijski puk greškom predviđen za dokidanje jer je i 140. motorizirana brigada bila prema dinamičkom planu predviđena za gašenje iako je u istom skupu dokumenata bila određena za preustroj u mehaniziranu brigadu.

⁹⁴ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-172/89 od 15. 5. 1990., K-di 5. VO, Naredba načelnika GŠ OS SFRJ; SVA MORH – Komanda 5. VO, DT Br. 2-14 od 24. 1. 1991., Izvještaj o realizaciji zadataka iz plana "JEDINSTVO-2 i 3", u 1990. godini.

⁹⁵ SVA MORH – Komanda 5. VO, DT Br. 2-14 od 24. 1. 1991., Izvještaj o realizaciji zadataka iz plana "JEDINSTVO-2 i 3", u 1990. godini.

od dinamičkog plana preustroja.⁹⁶ U Varaždinskom korpusu, 265. mehanizirana brigada iz Bjelovara i Koprivnice prevedena je iz "B" u "A" klasifikaciju što je bila planska promjena, kao i u Sloveniji, gdje je u Ljubljanskom korpusu 1. oklopna brigada iz Vrhnike i Ljubljane također prevedena iz "B" u "A" klasifikaciju. Tim je promjenama preustrojenim postrojbama povećano brojno stanje, a na korpusnoj razini znatno pojačana vatrena i udarna moć kao i pokretljivost izvan prometnica. Iz "B" u "A" klasifikaciju prevedene su i podstožerne postrojbe Komande 5. vojne oblasti, 580. mješovita artiljerijska brigada iz Karlovca prema dinamičkom planu i 288. mješovita protuoklopna artiljerijska brigada u Virovitici i dijelom u Križevcima koja je prema ranijem dinamičkom planu trebala zadržati postojeću "B" klasifikaciju.⁹⁷

U 1. vojnoj oblasti također su pokrenute preklasifikacije postrojbi. Razvojnim planom JNA u tijeku 1990. planirana je preklasifikacija iz "B" u "A" 1. proleterske gardijske mehanizirane divizije u užoj Srbiji i 453. mehanizirane brigade "B" Novosadskog korpusa iz Srijemske Mitrovice.⁹⁸ U Banjaluci je 329. oklopna brigada Banjalučkog korpusa dinamičkim planom prevedena iz "B" u "A" klasifikaciju i dijelom locirana u Derventu gdje je trebala preuzeti tehniku za oklopni bataljun od lokalne 327. motorizirane brigade. Druga preklasificirana postrojba bila je 10. motorizirana brigada u Mostaru iz sastava Sarajevskog korpusa koja je iz "B" prevedena u "A" klasifikaciju, s tim da je određeno da se preustroji u motoriziranu brigadu s oklopnim i mehaniziranim bataljunom "A" klasifikacije. Ljudstvo i tehniku za mehanizirani bataljun osiguravala je 506. pješačka brigada Zrenjanin, a za oklopni bataljun 395. motorizirana brigada Brčko. Rok za ustroj bio je 31. svibanj 1990.⁹⁹ Od brigade tog tipa se ipak odustalo i ona je ustrojena s dva oklopna bataljuna.¹⁰⁰ Samo nekoliko mjeseci ranije razmatrano je njeno prevođenje u "R" klasifikaciju.¹⁰¹

U Kninskom korpusu, 221. motorizirana brigada je ostala "B" klasifikacije s tim da su u njen sastav ugrađen oklopni i mehanizirani bataljun "A" klasifikacije. Oklopni

---

⁹⁶ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT br. 56-1 od 13. 7. 1989., Pregled organizacijsko-formacijskih promena vojniših i pozadinskih jedinica i ustanova.

⁹⁷ SVA MORH – Komanda 5. VO, DT broj 107-3 od 26. 12. 1989., GŠ OS SFRJ-I uprava, Predlog organizacijsko-formacijskih promena u Severozapadnom vojištu; SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 11-1 od 17. 4. 1990., Komandi 5. vojne oblasti, Radni materijal za sednicu Vojnog saveta, Prilog br. 6, Dinamički plan; SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-172/89 od 15. 5. 1990., K-di 5. VO, Naredba načelnika GŠ OS SFRJ; SVA MORH – Komanda 5. VO, DT Br. 2-14 od 24. 1. 1991., Izvještaj o realizaciji zadataka iz plana "JEDINSTVO-2 i 3", u 1990. godini.

⁹⁸ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 11-1 od 17. 4. 1990., Komandi 5. vojne oblasti, Radni materijal za sednicu Vojnog saveta.

⁹⁹ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-172/89 od 15. 5. 1990., K-di 5. VO, Naredba načelnika GŠ OS SFRJ.

¹⁰⁰ Komanda 10. mtbr, Pov. br. 4367-39 od 30. 12. 1991., Osvrt na aktuelna pitanja morala. Preslika kod autora.

¹⁰¹ Zapovjednik 1. vojne oblasti predložio je preklasifikaciju 10. motorizirane brigade iz "B" u "R" što je razvidno iz zaključaka s usuglašavanja u Generalštabu OS SFRJ 6. studenog 1989. Savezni sekretar za narodnu obranu odbio je 22. studenog 1989. prijedlog zatraživši da zapovjednik 1. vojne oblasti i načelnik Generalštaba OS SFRJ razmotre "najpovoljnije rešenje da se umesto 10. motorizirane brigade prevede druga jedinica iz "B" u "R" klasifikaciju".

bataljun smješten je u Benkovcu a mehanizirani u Kninu. Kao u slučaju 10. motorizirane brigade radilo se o iznimnom ustroju za takav tip brigada. Rok za preustroj 329. oklopne i 221. motorizirane brigade bio je 20. lipanj 1990.¹⁰² Mjesec dana ranije, prema dinamičkom planu razvoja JNA, 221. motorizirana brigada bila je predviđena za prevođenje u "R" klasifikaciju u razdoblju od 1991. do 1995. godine.¹⁰³

Predsjednik Predsjedništva SFRJ, Borisav Jović s promjenama je upoznat 8. lipnja 1990. kada ga je savezni sekretar za narodnu obranu, general Kadrijević, informirao "da su doneli odluku o formiranju posebnih motorizovanih korpusa u regionima Zagreba, Knina, Banjaluke i Hercegovine, koji će biti sposobni, po potrebi, da budu u funkciji kao na Kosovu".¹⁰⁴ Jovićevo priznanje je osnova da bi se shvatile zadaće Zagrebačkog korpusa kao operativnog sastava namijenjenog za pacifikaciju šireg područja glavnog grada Hrvatske, ujedno i njene najveće urbane cjeline temeljem uspješnog djelovanja Prištinskog korpusa JNA u izvanrednim okolnostima na Kosovu u 1980-im. Ustroj Zagrebačkog korpusa je odraz političkih nastojanja najužeg vrha Armije u rješavanju krize na jedini način koji su znali, kao i nesposobnost otklona od sustava koji ih stvorio.¹⁰⁵ Promjene su imale dvije krupne značajke. Prva je bila odabir postrojbi. Težište je bilo na oklopnim i mehaniziranim postrojbama koje su u okolnostima izvanrednih prilika potvrđene u 1980-im na Kosovu, što je i uneseno u strogo povjerljivi naputak za uporabu.¹⁰⁶ Povoljna iskustva oklopnih i mehaniziranih postrojbi u sukobima s tehnički inferiornim protivnikom uočena su u analizama lokalnih ratova u svijetu tijekom proteklih desetljeća.¹⁰⁷

Nakon razoružanja Teritorijalne obrane SR Hrvatske, jedna od glavnih zadaća Komande 5. vojne oblasti bila je ustrojavanje Zagrebačkog korpusa. Žurno je izrađen plan rada za razdoblje od 1. srpnja do 31. prosinca 1990. po elementima borbene

---

SVA MORH – Komanda 5. VO, DT. br. 100-2 od 10. 11. 1989., Zaključci, Materijal sa posljednjeg usaglašavanja u GŠ OS od 6. 11. 1989. godine; SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. Br. 1487-68 od 7. 12. 1989., Komandi 5. vojne oblasti, Stavovi saveznog sekretara za narodnu odbranu od 22. 11. 1989. za dalju dogradnju JNA.

¹⁰² SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT. br. 1487-172/89 od 15. 5. 1990., K-di 5. VO, Naredba načelnika GŠ OS SFRJ i Prilog (Preraspodelni nalog Uprave oklopno-mehanizovanih jedinica).

¹⁰³ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, DT Br. 11-1 od 17. 4. 1990., Komandi 5. vojne oblasti, Radni materijal za sednicu Vojnog saveta, (Dinamički plan – prilog br. 6).

¹⁰⁴ Borisav JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, Prizma, Beograd, 1996., 152. Jović vjerojatno nije potpuno razumio Kadrijevića jer se osim ustroja novog Zagrebačkog korpusa ostatak mjera odnosio na preklasifikaciju postrojbi u Sarajevskom, Banjolučkom i Kninskom korpusu.

¹⁰⁵ O viđenju stanju u SFRJ i promišljanju njihovog otklona od strane saveznog sekretara za narodnu obranu generala Kadrijevića u proljeće 1990., vidi kod B. JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, 132-137, 139-143.

¹⁰⁶ *Priručnik za rad komandi, štabova i jedinica oružanih snaga SFRJ u vanrednim prilikama*, Vojna tajna, Strogo poverljivo, SSNO, Generalštab OS SFRJ, 1988.

¹⁰⁷ Manojlo BABIĆ, "Iskustva iz upotrebe i dejstva oklopnih i mehanizovanih jedinica i vođenja protivoklopne borbe", *Lokalni ratovi osamdesetih godina*, Interno, Centar za strategijska istraživanja GŠ JNA, Beograd, 1984., 62. U razradi koncepta svakako je značajna i analiza uporabe sovjetskih snaga u okupiranim zemljama. *Sistem okupacije po načelima VU*, Priručnik, Vojna tajna, Strogo poverljivo, GŠ JNA, II uprava, Juni 1979., 51-52.

spremnosti. Predviđene su 93 zadaće sa 196 raznih djelatnosti.¹⁰⁸ Do kraja godine, Korpus je ispunio većinu planiranih zadaća. Ustrojene su sve ratne postrojbe Korpusa koje su po planu "Jedinstvo-3" imale organizacijske promjene. Ustrojeni su: Komanda korpusa s podstožernim postrojbama, 257. motorizirana brigada "R" iz 291. i 257. pješачkog puka "R" i 205. oklopnog bataljuna, 10. bataljun vojne policije "R" sa četom "A" u miru, 10. bataljun veze "R" sa četom "A" u miru, 313. laki artiljerijsko-raketni puk PZO "R", 10. dopunski bataljun "R", vojni sud 1. stupnja 2. inačice, vojno tužilaštvo 2. inačice, vojni orkestar 2. inačice, 10. sanitetski bataljun "R", 10. automobilska četa "R" i kontraobavještajna grupa korpusa. Prema novoj organizaciji preustrojene su: 4. oklopna brigada "A", 140. mehanizirana brigada "A", 6. mješoviti protuoklopni artiljerijski puk "R", 258. inženjerijski puk "R" i 123. pontonirski bataljun "A" klasifikacije. Dokinuta je Komanda obrane grada Zagreba, 167. samohodni protuoklopni artiljerijski divizion M-18, 291. pješачki puk i 31. mehanizirana brigada. Iz "B" u "R" klasifikaciju prevedena je 622. motorizirana brigada s motoriziranim bataljunom "A" u miru i 6. mješoviti artiljerijski puk, u čiji je sastav ušao 14. haubički divizion 203 mm. Ostale postrojbe, 151. i 152. prednja protuoklopna artiljerijska baterija 76 mm, 671. pontonirski bataljun, 17. i 74. pontonirska četa "uvedene su u sastav korpusa u zatečenom stanju". Korpus je na kraju godine bio popunjen u ljudstvu 105 posto, a u naoružanju i opremi 95 posto. Najveći nedostatak korpusa bio je razmještaj 140. mehanizirane brigade u dva garnizona (Zagreb i Dugo Selo), kao i 4. oklopne brigade u Jastrebarskom i Karlovcu. Prema ocjeni zapovjednika korpusa, generala Uzelca, to se izravno odražavalo na njegovu borbenu spremnost.¹⁰⁹ No, to je bila cijena zahtjeva za nadzorom prostora, pa se usitnjavanje združenih sastava nije moglo izbjeći, unatoč ignoriranju ekonomskog položaja JNA, što je bio luksuz koji ona sebi nije mogla dozvoliti. Nastojeći smanjiti troškove premještanja manjih postrojba, Generalštab oružanih snaga SFRJ dozvolio je premještanje postrojbi samo u slučaju kad se to moglo provesti bez novih troškova, a koncentraciju u sklopu većih sastava bez premještanja organizacijskih dijelova iz garnizona.¹¹⁰ S tim je promjenama Armija ušla u završno razdoblje svog postojanja.

ZAKLJUČAK

U odnosu na rješenja koja su bila na snazi u organizaciji oružanih snaga SFRJ do 1988., a napose na području njihova vođenja i zapovijedanja, plan "Jedinstvo" bio je gotov revolucionaran. On je označio prekid s dotadašnjom organizacijom dvokom-

---

¹⁰⁸ SVA MORH – K-da 5. VO: Komanda 10. korpusa, SP Br. 3/15-45 od 30. 1. 1991., Komandi 5. VO, Izveštaj o borbenoj gotovosti 10. korpusa za 1990. godinu.

¹⁰⁹ *ibid.*

¹¹⁰ SVA MORH – K-da 5. VO: SSNO, GŠ OS SFRJ, I uprava, OC, SP br. 19-5 od 12. 6. 1990., K-di 5. VO, Realizacija plana "Jedinstvo".

ponentnih i ravnopravnih oružanih snaga. Iako je takav sustav ravnopravnih komponenti u praktičnom smislu bio vrlo dvojbjen, on je ipak najvećim dijelom bio ustavno određen što se ne može reći za rješenje u pogledu vođenja i u zapovijedanju oružanim snagama prema planu "Jedinstvo". Republike su nezakonito izbačene iz zapovjednog lanca u pogledu prava uporabe Teritorijalne obrane a uskraćena im je i ustavna obveza da rukovode općenarodnim otporom na svom teritoriju u slučaju rata. Čak ni mogućnost, koja je držana iznimnom, da neki stožeri TO preuzmu zapovijedanje nad svim snagama koje su dublje na okupiranom području, nije držana izvedivom, a da se ne provodi pod zapovjedništvom vojišta. Zapovjedništva vojišta su po osnutku prigrabila prava, doduše i u tom slučaju neustavna, koja su trebala imati u ratu. Oko toga je 1990. Armija imala sukob sa Slovenijom. Nakon poraza komunista u zapadnim dijelovima SFRJ, Armija je značajno promijenila dinamiku zacrtanih planova preustroja i prilagodila ih novom političkom odnosu snaga u državi. Najznačajniji dio odstupanje bilo je osnivanje Zagrebačkog korpusa u svibnju 1990. S promjenama je Armija ušla u završno razdoblje svog postojanja. Od Mamuline zaštite Jugoslavije, završila je na Kadijevićevoj neodlučnosti između Jugoslavije i velike Srbije. Prevagu je odnio koncept velike Srbije.

Kratice

ABKO	atomska-biološka-kemijska obrana
CK SKJ	Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije
DT	državna tajna (stupanj tajnosti)
GŠ JNA	Generalštab Jugoslavenske narodne armije
GŠ OS SFRJ	Generalštab oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
JNA	Jugoslavenska narodna armija
K-da 5. A	Komande 5. armije JNA
K-da 5. VO	Komande 5. vojne oblasti
KOV	Kopnene vojske
KRV i PVO	Komanda Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne obrane
KŠRV	komandno-štabna ratna vježba (zapovjedno stožerna ratna vježba)
OC	operativni centar
ONO i DSZ	općenarodna obrana i društvena samozaštita
ONOR	općenarodni obrambeni rat
PŠTO	pokrajinski štab Teritorijalne obrane
RSNO SRH	Republički sekretarijat za narodnu obranu Socijalističke Republike Hrvatske
RŠTO	republički štab Teritorijalne obrane

RZ i PZO	ratno zrakoplovstvo i protuzračna obrana
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SSNO	Savezni sekretarijat za narodnu obranu
SVA MORH	Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske
SZV	Sjeverozapadno vojište
ŠVK	Štab Vrhovne komande
TO	Teritorijalna obrana
VOJIN	vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje
VPO	Vojnopomorska oblast
VRH-USMSP	Vlada Republike Hrvatske, pismohrana Ureda za suradnju s međunarodnim sudom pravde i međunarodnim kaznenim sudom
ZSRV	zapovjedno-stožerna ratna vježba

“UNITY” – JNA’S LAST ORGANIZATIONAL FRAME- WORK

Davor Marijan

Summary

The paper discusses the last organizational framework of the Yugoslav People’s Army (Jugoslavenska narodna armija, JNA), codename “Unity”, from 1987-1990. Different from earlier frameworks, “Unity” was modelled much after real territorial divisions of the Federative Socialist Republic of Yugoslavia. Its chief architect was Admiral Branko Mamula. Acting as the federal minister of defence, Mamula succeeded in downplaying the Universal People’s Defence and Social Self-defence conception, in marginalizing the participation of republics in the defence system, and put the Territorial Defence under control of JNA. He achieved a degree of centralization that was in place prior to the 1960s. The paper gives basic data on the order of battle, system of command and control and the doctrine of “battle in space”. Conclusion is that the “Unity” initially represented the basis for keeping Yugoslavia by force, to be later changed into an attempt for the realization of the Greater Serbia project.

Keywords: Yugoslavia, Yugoslav People’s Army, armed force, military doctrine

